

nummer 106 zomer 1983

POSTO

Faculteit

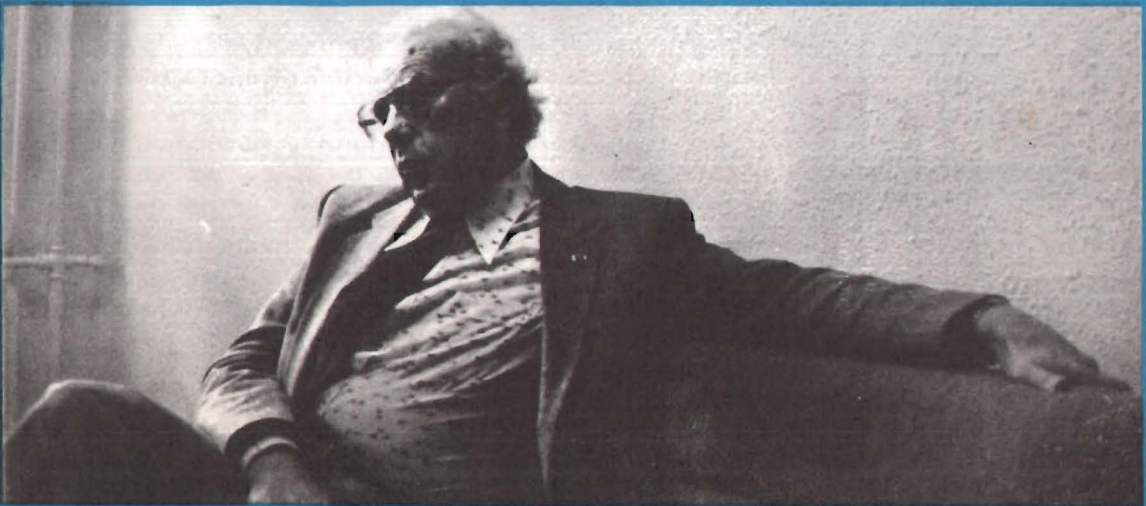
Faculteit

Amsterdam

Amsterdam

Nederland

Nederland

rostra

BLAD VAN DE ECONOMISCHE
FACULTEIT AAN DE
UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

REDACTIE

Adriaan Dorresteyn
Harko van den Hende
Joke Jansen Schoonhoven
Jos Jongstra
Herman P. Kreulen
Marcel Michelson

REDACTIONEEL

Er was eens, nog niet zo lang geleden, een koningin met vijf boodschappers. Zij woonden in een kasteel met mooie ivoren torens dat zo goed van de buitenwereld was afgesloten dat de buitenlucht amper kon binnendringen. 's Nachts hadden de koningin en haar boodschappers hun rijk alleen, maar overdag, zo tussen tien en vier, was het een drukte van jewelste in het kasteel. Dan werd er handel gedreven. In kennis. Voor lagere kennis waren er grote zalen in het kasteel, voor de hogere kennis moest je naar de ivoren torens waar ook wel handelaren uit verre vreemde landen zaten.

Op een dag vertrok de koningin, vergezeld door één van haar boodschappers naar de omliggende stad. Het was een barre tocht want de wegen waren slecht begaanbaar. Zij had een afspraak met één der notabelen die zich op glad ijs had begeven. Hij wilde namelijk alle kuikentjes van de stad op slechts enkele broedplaatsen verzamelen en de opengevallen plaasten vullen met, het is werkelijk waar, strozakken! Daar kon men dan op slapen.

Terug in haar veilige vesting kwam de koningin een verontwaardigd verhaal ter ore. Beneden de Moerdijk, die het welvarende Noorden van het achterlijke Zuiden scheidde, zou ook in kennis worden gehandeld. Meteen stuurde zij drie van haar boodschappers op weg om uit te zoeken wat er van waar was. Na grote omzwervingen kwamen twee boodschappers terug (van de derde is tot op heden niets meer gehoord) met de mededeling dat het verhaal klopte. Dit schokte de koningin zozeer dat zij zich terugtrok op een bijna onbewoond eiland en haar boodschappers op een lange en gelukkige vakantie stuurde.

ADRES

Jodenbreestraat 23
kamer 1339
tel. 525 24 97
1011 NH Amsterdam

ADRESWIJZIGINGEN:
Studentenadministratie
Jodenbreestraat 23

REACTIES

De redactie stelt zich open voor reacties, behoudt zich echter het recht voor deze in te korten

ADVERTENTIES

Bij voorkeur schriftelijk op bovenstaand adres.

Of telefonisch:
020 - 525 24 97
020 - 96 13 36

Rostra verschijnt gemiddeld acht keer per jaar in een oplage van 2500 ex.

COVER

Dick van Hell

DRUK

Drukkerij Kaal bv
Nieuwe Herengracht 61

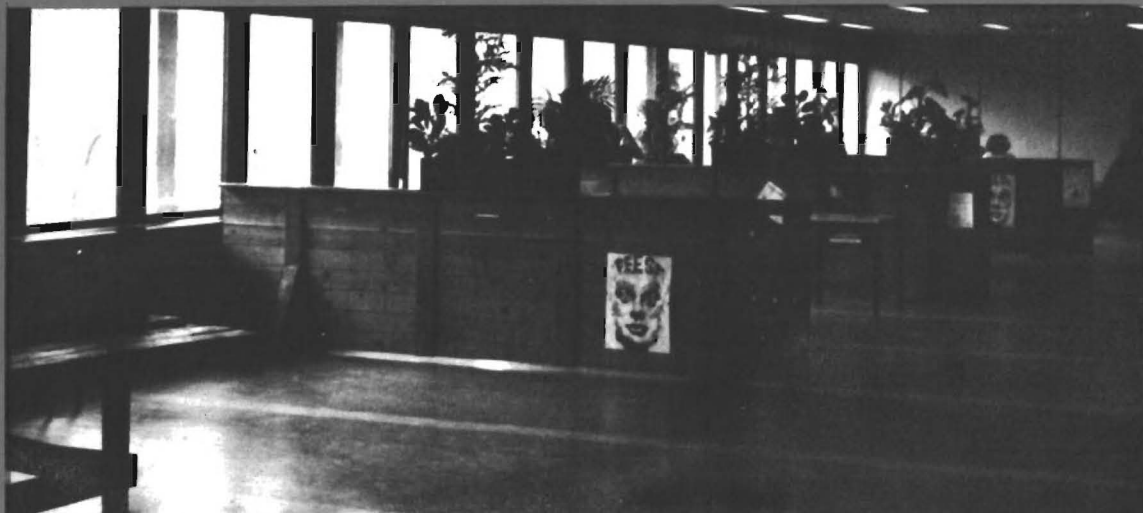
INHOUD

Interview met Prof. Maes; HvdH, JJ	pag. 3
Economie beneden de grote rivieren; JJ, HPK, MM	
-Nijmegen: Zevende faculteit?	pag. 5
-Tilburg: Confessioneel gekonkel?	pag. 6
-Maastricht	pag. 9
Interview met Wethouder E. Heerma; HvdH, JJS	pag. 12
Onderwijs in de twee-fasenstructuur; Hans Oostendorp	pag. 15
Vrouwenstudies; papervervangend werkcollege	pag. 16
Economische betekenis van de Randstad; JJS	pag. 17
Redacteuren gevraagd	pag. 18
Sancties tegen S.U. zinloos?; Peter Onkenhout	pag. 19
Snelle trams, trage besluitvorming; Ruud Bos	pag. 21
Raadsels; Rick le Roy	pag. 23

nummer 106 zomer 1983

ROSTO

Faculteit

Faculteit

Amsterdam

Amsterdam

Nederland

Nederland

'Op informatica gebied ligt Nederland 10 jaar achter.'

Interview met de Amsterdamse Belg prof. Maes.

Een vak dat sinds zijn introductie op onze fakulteit een stormachtige ontwikkeling doormaakt, gemeten naar het aantal studenten dat het volgt, is informatica. Deze snelle carrière van het vak strookt met die van de eerst verantwoordelijke: Prof. Dr. Ir. Rik Maes. Sinds zijn benoeming twee jaar geleden waait een frisse zuiderwind door de vakgroep. Een goede aanleiding voor een interview met een informaticus die geen huiscomputer heeft, pas sinds kort een TV heeft zonder videospelletjes en niet te beroerd is om nog met de hand de juiste zender op de autoradio te zoeken.

Professor Doctor Ingenieur

'Ik ben 1969 begonnen met mijn ingenieursstudie aan de Universiteit van Leuven en vijf jaar later afgestudeerd (ir). Aan dezelfde Universiteit maar voor een andere faculteit heb ik een aantal jaren gewerkt in een onderzoeksfunctie. In maart 1981 heeft dit geleid tot mijn promoveren (dr). In september van dat jaar ben ik in Amsterdam begonnen (prof). Deze overstap is makkelijk verklaarbaar. Werkloos raak je als informaticus niet. Een functie in het bedrijfsleven ambieerde ik echter niet. Hoewel ik het bedrijfsleven niet vies vind, kan ik mij toch niet verenigen met de gevoerde politiek van sommige ondernemingen. Ik denk niet dat ik daarin zou kunnen aarden. Het alternatief, de wetenschap, lag dus voor de hand. Wetenschappelijk onderwijs, zeker op mijn vakgebied, vind ik zo belangrijk, dat ik daar graag aan mee wil werken. Als je kijkt naar informatica dan is men in België echter tien jaar eerder begonnen dan hier. Dat betekent ook dat de plaatsen aan de Universiteit bezet zijn met mensen die niet van plan zijn om spoedig weg te gaan. Om hoogleraar in België te kunnen worden, moet je minstens 36 of 37 zijn. Ik had wel wetenschappelijk medewerker kunnen blijven, maar ja, je wilt toch wel eens wat anders.

Overigens is Amsterdam niet een bewuste keuze geweest. Ik kende de Universiteit nauwelijks. De uitstraling van deze Universiteit in het buitenland is vrij klein, zeker op mijn vakgebied. Ook in Nederland is de reputatie niet zo schitterend natuurlijk. (Ik herinner met nog dat iemand in België hoorde dat ik in Amsterdam was benoemd. 'Zo', zegt hij, 'en dan nog aan de goede universiteit ook'. 'Natuurlijk', antwoord ik. Tien minuten later komen we er op terug en hij zegt: 'het is toch wel de Vrije Universiteit?') Maar ik heb altijd een beetje naar Nederland gekeken en toevallig kwam deze plaats vrij.'

Professor Maes zit rustig achterover, pulkt een beetje aan zijn volle zwarte baard en kijkt zo nu en dan verschrikt op als het gebouw begint te trillen als gevolg van de heilwerkzaamheden in de stoperakuil. Veelvuldig lachend, vaak sprekend in de wij-vorm (zijn gezin, vrouw en dochtertje, spelen een

belangrijke rol in het leven van prof. Maes) en zich verontschuldigend voor de telefonische onderbrekingen, beantwoordt Maes met zichtbaar genoegen onze vragen. Zo komen wij bij zijn taakopdracht.

Scherts

'Ik ben in eerste instantie aangetrokken ter coördinatie en stimulering van onderzoek. Je kan geen universiteit zijn als je geen onderzoekspoot hebt die behoorlijk functioneert. Dat betekent niet artikeltjes samenvatten en publiceren in een of ander lokaal tijdschrift, maar dat je een beetje kan meepraten in de wereld. De resultaten beginnen nu stilaan te komen, maar dat gebeurt niet van de ene dag op de andere. En je kiest ook niet zelf je mensen uit. Bovendien hebben we erg veel tijd gestopt in de opbouw van het vak. Je moet alles van de grond af opbouwen en dat is een behoorlijke uitdaging. Als je in een voorgespreid bedje komt is er niets meer te doen. Je zit in een besnoeiingstijd, iedereen moet inleveren. Ik ben terecht gekomen in een

vakgroep die kennelijk boven zijn stand heeft geleefd in het verleden, waardoor je het fenomeen krijgt dat ondanks het feit dat je een nieuw vak introduceert dat behoorlijk wordt gevolgd, je wordt geconfronteerd met het feit dat de vakgroep moet inkrimpen. Ik kan niet klagen over de wind die hier waait op de faculteit. Men is vrij begripend. Er zijn alleen wat problemen geweest met het propedeutisch vak. Als je dan de uitslagen ziet van een aantal propedeuse vakken (gebonden keuzevakken) en blijkt dat 100% geslaagd is... Wij komen helemaal achteraan met 70% en dat is nog vrij hoog. 100% geslaagd is scherts. Onze benadering is toch vrij uniek. Je bent in de propedeuse niet meteen met bits, bytes en compilers bezig maar de mensen worden achter een terminal gezet met wat eenvoudige opdrachten. Het doctraal groot vak is nog in ontwikkeling. Het is de bedoeling om er een twee trimester vak van te maken. Het trimestersysteem is in mijn ogen een slecht systeem, ook voor andere vakken. Je hebt tien colleges te geven. Dat stelt niets voor'.

Stimuleren van onderzoek, hoe doe je dat?

'Als je aan een Universiteit werkt heb je eigenlijk weinig stimuli. Wat mij betreft, ik ben eigenlijk aan het einde van mijn carrière, ik kan in feite niet hoger op. De stimulans moet je uit jezelf halen anders kom je nergens'.

En onderwijs...

'Op zichzelf ben ik me ervan bewust dat onderwijs net zo belangrijk is. Onderwijs en onderzoek zijn vrij complementair. Je kan mooi bezig zijn met onderzoek maar het moet wel

doorsijpelen naar de mensen. Je bent verplicht iets dat voor jou vanzelfsprekend is opnieuw te formuleren, men hoort hier wel de krete dat als maar goed onderwijs wordt verzorgd de rest vanzelf wel komt. Persoonlijk zie ik het iets meer andersom.'

België

Hiermee komt het gesprek op de vergelijking van de Belgische met de Nederlandse situatie. Hoewel volgens Maes de studenten niet veel van elkaar verschillen doet het systeem dat wel. In België heeft de student van oktober tot Pasen een gemoedelijk leventje aangezien alle tentamens aan het eind van het collegejaar worden afgenomen. Het wetenschappelijk personeel ziet dan grote drommen studenten voorbij trekken met alle gevolgen van dien. Zo deed Maes zelf eens tentamen voor vier vakken tegelijk bij dezelfde persoon (van wie bekend was dat je als je de eerste keer bij hem geslaagd was je voortaan altijd op een voldoende kon rekenen). Het tentamen bestond uit het schriftelijk beantwoorden van een vraag voor alle vier de vakken, want er waren die dag nog 200 examinanten. Na inleveren van het antwoord stopte deze man het papier ongezien in de tas met de opmerking: 'we zullen elkaar wellicht nog wel eens ontmoeten'.

De Belgische Universiteiten zijn ook sterk verzuimd. Wil je bijvoorbeeld aan de Vrije Universiteit van Brussel een baan krijgen, dan moet je belijdend anti-confessioneel zijn.

Ook is het in België heel gewoon dat de premier bijvoorbeeld zijn professoraat aanhoudt. Tentamen afleggen bij de eerste minister wordt dan niet vergemakkelijkt door zijn veelvuldige afwezigheid. Kortom, het Nederlandse systeem, hoewel iets flexibeler qua studieuur dan het Belgische geniet Maes' voorkeur.

Ook wat betreft een ander belangrijk aspect verschilt de Nederlandse situatie sterk van de Belgische.

'Wat met is opgevallen is dat het ambitieniveau van de mensen die hier werken heel wat lager is dan bijvoorbeeld in Leuven. Hier probeert men nog wel eens onderzoek te bedrijven tussen 9 en 5. Wat in de praktijk neerkomt op tussen 10 en 4. Die situatie kende ik niet. Ik heb me hieraan dan ook niet aangepast. Het ligt niet in mijn aard om precies om 5 uur te stoppen. Onderzoek is iets dat fluctueert. Sommige maanden ben je erg druk bezig en werk je in principe dag en nacht. Dan doe je twee maanden niets. Dat hoort er bij. Die tijd gebruik je om wat na te denken, te lezen. Je batterijen worden weer opgeladen.' Terug naar het vakgebied. De achterstand van Nederland op België is volgens Maes moeilijk weg te werken omdat er hier niet voldoende gekwalificeerde mensen rondlopen. Dat het bijvoorbeeld mogelijk is een fysicus, wiens primaire belangstelling niet bij de informatica ligt, tot een hoogleraar in de informatica benoemd kon worden is tekenend voor de houding in ons land ten opzichte van de informatica.

'Het is een vak dat zich nog een beetje waar moet maken als wetenschappelijke discipline. Velen denken dat als ze een microcomputer in huis halen en een beetje kunnen programmeren dat ze informatici zijn. Tegen dat

syndroom zit je aan te werken. Vroeger maakte ik me daar nog kwaad om, maar ach...'

U wordt ook ouder en wijzer...

'Ik wou dat het laatste waar was en het eerste niet'.

Informatica

'Overigens is informatica zowel een zelfstandige discipline als een hulpwetenschap. Er zit heel wat in waardoor je kunt zeggen dat het een (voor-) wetenschappelijke discipline is. Aan de andere kant denk ik dat, gelet op het uiteindelijke maatschappelijke nut van informatica, het een hulpwetenschap is. Ik ben me er van bewust dat studenten die mijn vak, het hele traject, hebben afgelegd niet zonder meer praktisch inzetbaar zijn. Daarvoor is het pakket wat ik kan bieden te klein. De opleiding is niet bewust op het bedrijfsleven toegespitst. Daar verwacht men meestal direct inzetbare mensen. Die leveren wij niet af. Wij leveren wel mensen af die over tien jaar nog inzetbaar zijn. Tenminste dat is de bedoeling. Ik ben er van overtuigd dat jewaardervoller mensen aflevert aan de Universiteit dan van HBO-opleidingen. Dat wordt niet altijd zo begrepen. Plus dat de Universiteit van Amsterdam een slecht image heeft bij het bedrijfsleven. Ten onrechte denk ik.'

Dat iedere econoom, maar met name de bedrijfseconoom, iets moet afweten van informatica is volgens Maes vanzelfsprekend. Die vanzelfsprekendheid is in Nederland niet aanwezig. Vandaar ook dat Nederland, volgens Maes, zeker wat betreft, het universitaire onderwijs qua informatica het meest achterlopende land van Noord-West Europa is. Dat Nederland gemeten naar software prestaties op bedrijfstakniveau ook onder de ontwikkelingslanden geplaatst moet worden staat volgens Maes vast.

'Zeker op software-gebied loopt Nederland achter. Hier is sprake van een grote mate van beunhazerij. Dat zal op den duur wel worden ontdekt, maar dan is het te laat. De overheid probeert wel de achterstand enigszins weg te werken maar dat gaat allemaal wat traag. Commissies, vergaderingen enz., zo komt men er niet.'

Automatisering en werkgelegenheid

'Ik denk dat door automatisering van met name administratief werk, de werkloosheid de komende tien jaar zal toenemen. Ook in productie-bedrijven zal door automatisering werkgelegenheid verloren gaan. Mijn benadering van de maatschappelijke problemen die voortvloeien uit de automatisering (een ontwikkeling die volgens Maes vergelijkbaar is met de uitvinding van de stoommachine) is meer technisch dan ethisch. Ik kan me niet voorstellen dat mensen als hoogste levensdoel de perfecte bediening van een toetsenbord hebben.'

Problemen bij automatisering met betrekking tot de privacy ziet Maes niet in meerdere mate dan in de huidige situatie. Of gegevens zijn opgeslagen in een kaartenbak of op een schijf, dat maakt fundamenteel niet zoveel uit. In beide gevallen is misbruik mogelijk. In het bedrijfsleven zal de informatica op beslissingsnemend niveau een ondersteunende rol spelen.

'De evolutie is in dit opzicht kenmerkend. Had een bedrijf organisatorische problemen dan werd vroeger gedacht dat deze simpel konden worden opgelost met een computerprogramma. Het gevolg was dan vaak dat vanwege het vaste programma de hele organisatie moest worden veranderd, mensen ontslagen enz. Paste je niet in het programma dan kon je gaan. Interessanter is de huidige ontwikkeling om voor bestaande organisatorische problemen zonder grote ingrepen met behulp van een computerprogramma een oplossing te vinden.'

Amsterdam

Amsterdam als cultuurstad bleek in tegenstelling tot Amsterdam als Universiteitsstad op Maes wel een uitstralings-effect te hebben. Nog in België toog hij vier à vijf keer per jaar naar de Amsterdamse hoofdstad voor het experimenteel theater. De, ook op dit punt, internationalere oriëntatie van Amsterdam trekt hem meer dan de op Frankrijk gerichte Brusselse.

'Ook nu ik hier woon bevalt het me prima. Afgezien dan van de kleine criminaliteit. Sinds we hier zijn hebben we al tientallen plezierige dingen meegemaakt. Ingebroken, auto beschadigd, geld gestolen in de tram. Laatst zaten mijn vrouw en dochtertje in de tram en opeens zegt mijn dochtertje: 'Mama, die meneer pakt iets uit je tas!' Toch weer vijftig gulden.'

Vervolgens vertelt Maes zeer beeldend hoe de paraplu van zijn vrouw bij de bakker werd 'geleend' en enige ontruimingen die hij als buur mocht meemaken.

Toch schijnt hij er vooralsnog meer plezier te hebben van het navertellen dan narigheid van de gebeurtenissen zelf. Hierdoor zal hij voorlopig dus niet Amsterdam uitgedreven worden. Maar zijn ambities? Amerika?

'In eerste instantie is het mijn bedoeling hier iets behoorlijks op te bouwen. Het is niet zo dat ik het als een springplank beschouw en over twee jaar weer weg ben. (Men moet minimaal twee jaar aan de Universiteit blijven om de verhuiskosten weer terug te krijgen.) Maar de mogelijkheid moet geboden worden om er iets van te maken. Gebeurt dat niet dan kijk ik naar iets anders uit'.

Wat de faculteit opnieuw een sympathiek man zou doen verliezen.

Economie beneden de grote rivieren

In 1980 trok veelschrijver en voormalig Rostra-redacteur Piet de Vrije het land in op zoek naar zusterfaculteiten. Bezuiden de rivieren was hij gauw klaar. Tilburg met de knappe katholieke kopstukken Stevers en Schouten, bundelde de economische kennis van de Brabanders, Limburgers en Zeeuwen. Drie en een half jaar later scheelde het weinig of de helft van de economische faculteitssteden van Nederland was in het Zuiden gelocaliseerd. Economie in de provincie, een verslag van twee ontdekkingsreizen.

Nijmegen

Tilburg

Maastricht

Nijmegen: zevende faculteit?

Wanneer U bij Utrecht linksaf gaat komt U vanzelf borden Nijmegen-Centrum voorbij. Een kwartiertje later verschijnt de sky-line van de stad die de minst bekende universiteit van Nederland herbergt: de KUN, Katholieke Universiteit Nijmegen. Enkele jaren terug zijn ten zuiden van deze stad temidden van bossen en rododendrons enkele gebouwen gezet. De tot dan op Amsterdamse wijze gehuisveste universiteit kreeg hier een nieuw, werkelijk riant onderkomen. Ligweides te midden van zacht wuivende bomen en kleurige rododendrons met zo nu en dan een grindtegelgebouw, op een zonovergoten vrijdagochtend waarlijk geen vervelende plaats om enkele uurtjes te vertoeven.

Blijkbaar dachten de vele top-hoogleraren van het in het juridische faculteit gevestigde Economische Instituut daar anders over. De professoren Ritzen, Peters, Douben, Kruyt en van Bruinessen konden wij helaas niet op hun aanwezigheid betrappen. Zwerfend door het instituut (waar overigens geen enkele deur op slot was, zodat we zeker wisten dat we Amsterdam verlaten hadden) troffen we als enige Frank Imhoff aan die net een half jaar het Maupoleum had verlaten. Hoewel zeer behulpzaam kon hij ons vanzelfsprekend weinig verder helpen. Zodat wij nog steeds met de brandende kwestie bleven zitten.

Zevende faculteit?

Wat was namelijk het geval? Midden in de natte moesson van mei maakte KU-nieuws (de folia van Nijmegen) melding van het voornemen van het Economisch Instituut om in Nijmegen een zevende economische faculteit op te richten. Nu is dit in tijden waarin bijvoorbeeld onze faculteit vele tonnen moet ophoesten en de herstructureringsperikelen

bergen onrust teweeg brengen een opmerkelijke zaak. Na een telefonische ondervraging van de kopstukken van het instituut, Peters en Douben, bleek dit verhaal nauwelijks enig waarheidsgehalte te hebben. Douben: 'Dat is iets voor de verre toekomst. Als we tien, vijftien jaar verder zijn. Nu is daar nog geen sprake van.' Ter plaatse bleek de waarheid zoals zo vaak

Kantine in Nijmegen; binnentuin

in het midden te liggen. Zowel Imhoff als Clevers, de wetenschappelijk medewerker die ons zeer bereidwillig een half uur te woord stond, verzekerden ons, dat van plannen voor een faculteit geen sprake is, maar wel van plannen voor een afstudeerrichting economie (postpropedeuse).

Economisch onderwijs

Het Economisch Instituut verzorgt het economisch onderwijs voor een groot aantal faculteiten van de KUN. Zo moeten de politicologie studenten verplicht tien colleges volgen en een werkstuk maken. De literatuur bestaat uit 550 pagina's uit het boek van de Roos en Douben. Deze laatste geeft ook de colleges en is tevens voorzitter van de Commissie Onderwijs en Onderzoek, vergelijkbaar met onze faculteitsraad.

Ook voor de juristen is economie verplicht. De \pm 1000 rechtenstudenten krijgen wekelijks twee uur hoorcollege van professor Peters, die doceert uit de boeken van Driehuis & Van den Doel en van Andriessen.

Voor andere faculteiten - Sociologie, Wiskunde, Geografie, Natuurkunde, Letteren - bestaat de mogelijkheid economie als keuzevak te volgen.

Daarnaast worden aan ongeveer 60 studenten colleges gegeven door ondermeer professor Ritzen voor het behalen van de eerste-graads onderwijsbevoegdheid Economie. Dit zijn met name studenten politicologie, sociologie en geschiedenis, zodat het verstevigen van de positie op de arbeidsmarkt wel als belangrijkste motief zal gelden. Deze colleges

Het verlaten instituut

worden gegeven in vier blokken met achtereenvolgens het accent op Micro, Macro, IEB en een keuzevak.

Verder bestaat de mogelijkheid voor studenten bedrijfsrecht, bedrijfseconomie te volgen bij Professor van Bruinessen (het bekende boek van Slot) en voor de Geografen, Ruimtelijke Economie bij Professor Kruyt.

Van Lieshout

Op onderzoeksgebied wordt ondermeer aandacht besteed aan de problematiek rond de

sociale zekerheid, stokpaardje van Douben, die overigens maar twee dagen aan het Instituut verbonden is. De overige drie zit hij in Den Haag, bij de WRR. De door hem ontkennde plannen tot het oprichten van een economische faculteit zijn waarschijnlijk voortgevloeid uit een angstgevoel voor de bezuinigingsrondes van de minister als bedreiging voor het instituut. Ir. Willy van Lieshout, voorzitter van het College van Bestuur van de KUN formuleert het mooier: 'Als bijzondere universiteit hebben wij een landelijke functie, maar daarnaast heeft de KUN ook een regionale taak ten opzichte van een groot gebied, buiten de randstad een van de dichtstbevolkte streken van ons land. De sociaal-economische context van deze tijd wijst erop dat een zwaartepunt komt te liggen op herindustrialisatie en daarvoor hebben bedrijfsleven en overheid alle steun nodig die ze kunnen krijgen. Die ondersteuning, bijvoorbeeld vanuit de universiteiten, zal bijna altijd economische elementen bevatten' (KU nieuws 4 mei 1983). Volgens het ontwikkelingsplan van de KUN voor 1984 - 1988 wordt hierbij gedacht aan een faculteit van bescheiden omvang met sterke aandacht voor de non-profitsector (Van Lieshout:.... zwaartepunt op herindustrialisatie...). Nijmegen streeft daarbij naar samenwerking met ondermeer de Katholieke Hogeschool te Tilburg. Deze laatste is overigens reeds sterk vertegenwoordigd op het Nijmeegse instituut. Ruim de helft van de medewerkers en hoogleraren inclusief Peters en Douben komt uit Tilburg.

Tilburg: confessioneel gekonkel?

'Die van Lieshout doet wel meer van die sterke uitspraken. Bij de TVC operatie heeft hij ook gezegd dat hij Tilburg wilde annexeren'. *Showmakertje dus?* 'Dat weet ik niet, die indruk wekt hij wel eens ja'.

Aan het woord professor W. van Hulst. Sinds twee jaar decaan van de economische faculteit van de Katholieke Hogeschool Tilburg. Hij besteedt 100% van zijn tijd aan bestuurlijk werk en is zeer goed op de hoogte van de bestuurlijke problematiek van het hogeschoolse wereldje alsook die van het totale Nederlandse (economische) wetenschappelijke onderwijs. Naast decaan in Tilburg is Van Hulst lid van de benoemingsadviescommissie van Maastricht. Daarnaast bestaat er een duidelijke vriendschappelijke band met Piet Peters, wiens portret het bewuste artikel in KU-nieuws illustreerde. Een belangrijke pion dus in de economische machtsstrijd binnen de zuidelijke universitaire driehoek.

Nijmegen

'De samenwerking en persoonlijke verhoudingen met Nijmegen zijn uitstekend. Toen het bericht in de krant kwam dat Nijmegen een economische faculteit wilde oprichten belde Peters me onmiddellijk op, en zei: 'dat moet je niet geloven, dat is niet zo, dat is opgeblazen. We kunnen een economische faculteit niet eens bemannen. We zijn met z'n vijven! Ze willen een Vrije Studierichting, een kopstudie op basis van een propedeuse in een willekeurige richting. Daar hebben we geen problemen mee.'

Maastricht

'We hebben altijd gezegd: de economische faculteit in Maastricht is overbodig. Dat heeft de sectie economie van de Academische Raad gezegd. Dat heeft Tilburg gezegd. Dat hebben we allemaal gezegd. We hebben ook afgesproken, nu eenmaal de politieke beslissing is genomen, op te houden daarover te zeuren. We hebben er geen enkel belang bij, gegeven het politieke feit dat er een economische faculteit komt, dat het een

slechte faculteit wordt. We zijn niet kinderachtig. Het is er nu eenmaal, dan moet het wat goeds worden ook. Die mensen gaan daar ook de deur uit met hun bul economie, die presenteren zich ook als econoom. We hebben er geen enkel belang bij als dat slechte economen zouden worden.'

Waarom overbodig? De behoefte aan economen is toch nog groot?

'Het aantal economie studenten neemt nog iets toe tot aan het eind van de jaren tachtig.

Decaan Prof. W. van Hulst

luiden de voorspellingen. Dan gaat ook daar de demografie werken. Dan komen we terecht in een geboortedal van 1968. Dan neemt ook het aantal studenten in de economie af. Je kunt natuurlijk andere mensen proberen te interesseren voor jouw studierichting. Maar ik geloof niet dat je economiestudenten kunt maken als ze niet uit zichzelf komen. Op dit moment is het inderdaad hier en daar wat druk. Wij hebben een vooraanmeldingsaantal van ± 525 . In Rotterdam is het drie keer zoveel, geloof ik. Daar wil het dan ook wel eens uitpuilen, maar na verloop van een aantal maanden wordt dat beter. Als je dan een economische faculteit erbij gaat oprichten die net zo groot moet zijn als de Tilburgse op dit moment (300 hadden ze zelf geschat en Den Haag zegt 500), dan ga je je afvragen waar die studenten in godsnaam vandaan moeten komen. Het kan niet anders of die gaan ten kosten van de bestaande opleidingen. Deetman heeft zelf gezegd dat die 500 verdedigbaar zijn op grond van efficiency-overwegingen. Hij dacht daarbij met name aan Rotterdam. Hij wekte de indruk die aantallen naar beneden te willen drukken en studenten naar Maastricht te transporteren. Maar hij heeft er niet bijverteld hoe hij dat wilde doen.'

Numerus fixus?

'Hij heeft het woord niet in de mond genomen. Hij hoeft alleen maar een numerus fixus in Rotterdam af te kondigen. Eigenlijk is dat niet nodig.'

Disciplineplan

De sectie economie van de academische raad heeft samen met de sectie econometrie de opdracht gekregen een disciplineplan op te stellen. Dit plan behelst een inkrimping van het totaal aantal economie-kroon-docent plaatsen tot 105. Hoe staat Tilburg ervoor?

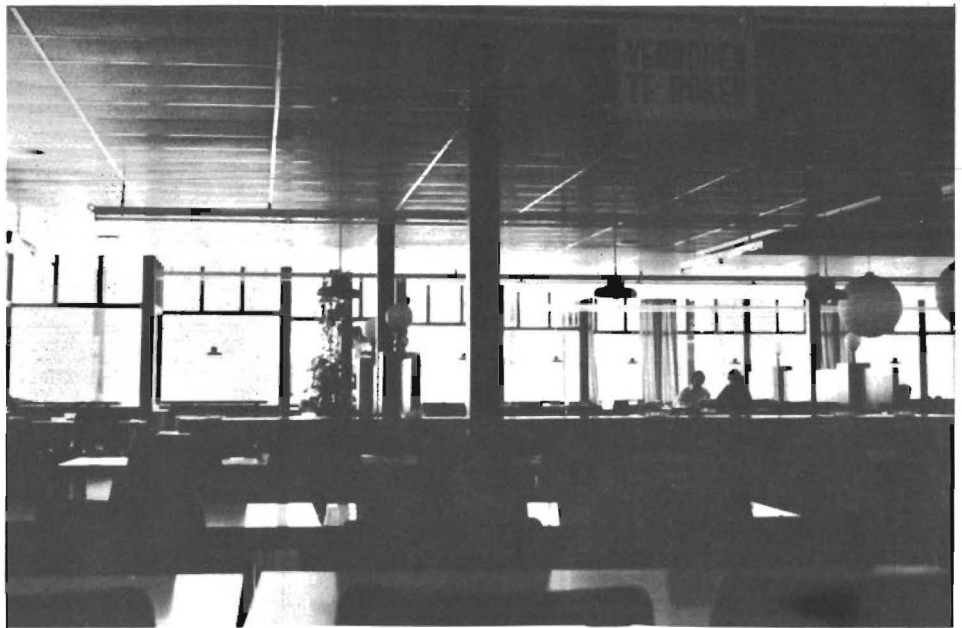
'Die teruggang in het aantal hoogleraren is een randvoorwaarde van de minister. Dat komt uiteraard slecht uit. De gezamenlijke decanen van de economische faculteiten hebben een brief op poten geschreven aan de minister waarin zij stellen dat dit buiten alle proporties is. De minister heeft zich daar weinig van aangetrokken, vrees ik. Voor Tilburg wijst een heel banaal rekensommetje uit dat je terugmoet met een factor 1/3. We zijn nog niet, zoals bij de UvA, in het stadium dat we met onze plannen naar buiten treden. Maar je kunt natuurlijk op het een en ander afgaan. Bij de UvA lijkt het me zeer goed denkbaar wiskunde en statistiek te betrekken van de wiskundefaculteit, dat kan hier dus niet.

Wijsbegeerte geeft het katholieke karakter gestalte, dus daar blijf je van af.

Verder kijk je naar je sterkten en zwakten. Je beleid t.a.v. nieuwe ontwikkelingen. Wil je plaatsen reserveren om bijvoorbeeld de nieuwe afstudeerrichting internationale economie gestalte te geven. En zo tel je door en dan kom je tot een eerste plaatje.

Wat wordt dan ingeleverd?

'We zouden burgerlijk recht en handelsrecht kunnen gaan betrekken van de juristen. Specialismen die nu met full time hoogleraren bemand worden kunnen met deeltijders gevuld gaan worden. Verder lopen hier nu drie hoogleraren algemene economie rond. Ze bestrijken ietwat verschillende gebieden, maar dat zou je eigenlijk wel kunnen combineren. Hier is de structuur topzwaar. We heb-

Kantine Tilburg

ben teveel hoogleraren en hoofdmedewerkers (volgens het BUWP-model). Als je dat gaat saneren zal je in totaal gegeven het aantal studenten op hetzelfde aantal terecht komen.'

Specialisatie

Gezien de problemen die het opstellen van het disciplineplan en taakverdelings- en concentratieoperatie van Deetman met zich meebrachten zou je kunnen gaan denken aan strikte specialisaties op de diverse faculteiten. Zou dat vooral voor dit kleine land niet zeer wenselijk zijn?

'Nee, dat geloof ik niet. In tegenstelling tot de VS is in Europa heel het wetenschappelijk onderwijs georganiseerd naar wetenschapsgebieden. Juist vanwege die indeling moet je erg voorzichtig zijn met het instellen van superspecialisten per instelling. Al die superspecialismen zijn natuurlijk aan de moederdiscipline gebonden. Je kunt je geen enkele economische faculteit voorstellen zonder algemene economie of bedrijfseconomie.'

'Wel kun je gaan denken aan profilering. Voor Maastricht is dat ook een eis van de minister. Men probeert dat daar te doen door

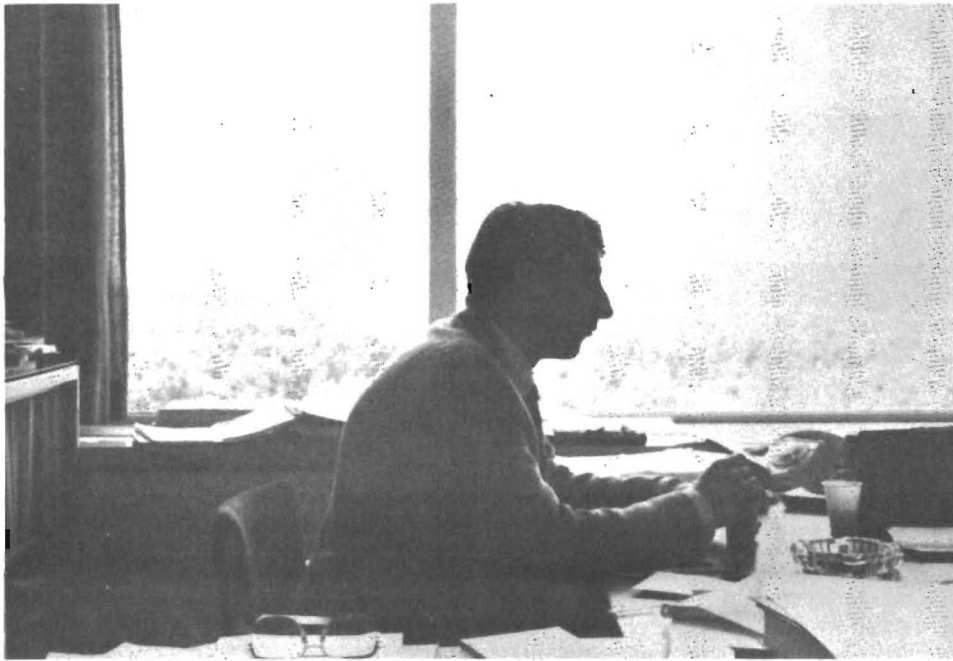
Specialisatie?

zich te richten op de economie van de technologische ontwikkeling, de economie van de arbeid en de economie van de overheids-huishouding. Dat doen we hier ook. We starten per 1 september met een studierichting informatiekunde. We proberen ons te profileren met interfacultaire studierichtingen. Er bestaat al een vrij ver gevorderd ontwerp voor sociale zekerheidskunde. Er is iets aan het groeien wat dan heet sociaal beleid. De vrijetijdskunde staat nog in de kinderschoenen. De vrouwenstudies. Er is iemand aan het uitzoeken of daar muziek in zit.'

'We hebben hier reeds een ontwikkelingsinstituut, het IVO. Dan hebben we hier het John F. Kennedy Institute: een instituut dat diverse publicaties de wereld instuurt op het gebied van economische politieke ontwikkelingen in internationaal verband, Oost-West verhoudingen, Noord-Zuid verhoudingen. Alles. We hebben hier een deel van het undergraduate program van de University of Indiana. We hebben uitwisselings-overeenkomsten van studenten. Er gaan studenten naar Amerika, naar Engeland, Polen. Er komen Polen hier. We werken samen met Leuven, Antwerpen. We hebben Belgische docenten en studenten hier.

Die internationale oriëntatie is in grote lijnen de kracht van Tilburg. Die willen we ook uitdrukkelijk uitbouwen. We willen de activiteiten op internationaal vlak, die nu een beetje verspreid plaatsvinden, eigenlijk een beetje bundelen. Daarom willen we naast de afstudeerrichtingen Algemene Economie en Bedrijfseconomie komen tot een hoofdvariant Internationale Economie.

We willen in die internationale richting twee varianten, een algemene variant en een bedrijfsvariant. De bedrijfsvariant krijgt dan meer internationaal ondernemingsrecht, de algemene variant staatsrecht. Er moet ook een stukje politicologie in. Je hebt dus een vorming tot internationaal econoom, een stuk recht, een stuk politicologie en dan natuurlijk wijsbegeerte en hulp- en steunvakken waaronder een taal.'

Studie

Over de propedeuse...

'De propedeuse ziet er praktisch hetzelfde uit als bij u. In de propedeuse zit Algemene Economie, Bedrijfseconomie, Wiskunde en Statistiek, Informatica en Wijsbegeerte. De studenten worden uiteraard een beetje opgevoed in de denktrant van Schouten. In het eerste jaar wordt echter meer aandacht besteed aan de empirie. Krantenartikelen en openbare stukken. We werken soms met werkgroepen. Op bepaalde gebieden (Organisatie en onderneming bijvoorbeeld, of het vakgebied van Glombowski) doen we aan thematisch onderwijs.

Bij de bedrijfseconomische vakken werken we net als in Amsterdam concentrisch.'

Over het aantrekkelijk maken...

'We kunnen de eerstejaars natuurlijk in de watten leggen en volgieten met bier of zo maar dat is natuurlijk niet de bedoeling van een economische faculteit. De bedoeling is dat ze goed onderwijs krijgen. Dat proberen we hier ook. We hebben hier bijvoorbeeld een toets na zes weken ingesteld. Een heel student-vriendelijke toets. Heeft hij namelijk een positief resultaat, dan telt het mee bij het tentamen met Kerstmis. Heeft hij een negatief resultaat dan vergeten we het. We hebben de indruk dat het werkt. We proberen het eerste jaar aantrekkelijk te maken met gastcolleges te laten verzorgen door mensen uit het bedrijfsleven of uit de ambtelijke wereld. En dat bevalt wel. Er is een burgemeester geweest van een kleine gemeente. Iemand van Unilever. Dat wordt gewaardeerd.'

Over het doctoraal...

'Een verplicht doctoraal kennen we niet. Het is ook niet zo dat je, net als bij de UvA gewoon economie hebt, dat je dan zelf in mag kleuren. Wij kennen afstudeerspecialisaties. Je kiest voor Sociale Economie of Bedrijfseconomie. Die Bedrijfseconomie is niet verder uitgesplitst. De Sociale Economie waaiert dan weer uit in een aantal varianten. De sociolo-

gische kant, de puur algemeen economische kant, de bestuurs-wetenschappelijk kant. Daarnaast willen we dan ook nog komen tot een hoofdvariant Internationale Economie.'

Politiek en katholicisme.

Econometrie moet op een aantal vestigingen verdwijnen. Tilburg was een van de aangewezenen. Zij gingen brieven sturen. Onder andere naar het kamerlid Van Agt, waarin men hem wees op de zuidelijke kant van zijn hart (en zijn komende commissariaat). De mogelijke opheffing van econometrie in Tilburg is nu van de baan. Daardoor?

De Academische Raad vindt het niet prettig dat Tilburg buiten de Raad om gaat lobbyen.

**TERREINEN
KATH. HOGESCHOOL
DE WEGEN EN PADEN ZIJN
VRIJ TOEGANKELIJK
VERBODEN ZICH BUITEN DE
WEGEN EN PADEN TE BEVINDEN**

Rechtlijnig katholicisme?

Amsterdam en Groningen spraken zich in de sectie vervolgen uit over het 'gemis aan kameraadschappelijke lijkheid van Tilburg'.

'Je reinste kletsboek. Luister eens, dit zijn politieke beslissingen die moet je met politieke middelen bestrijden. Er is geen enkel inhoudelijk argument. Alleen maar het kost te veel en het is te duur.'

De economische faculteit van de Universiteit van Limburg is ook een politieke beslissing. Wij komen van boven de rivieren en onze kennis van het katholicisme is vrij gering. Maar dat zijn toch allemaal broeders. Kremers lobbyt fanatiek voor Limburg. Van Agt heeft een warm plekje in zijn hart voor Nijmegen. Tilburg zal zo ook zijn mensen hebben. Waarom is dan de ene katholieke broeder in deze sterker dan de andere? Waarom lukt het nou Tilburg niet om onderling te zorgen dat Limburg geen economische faculteit krijgt? Of gaan we nu te ver in ons gekonkel onder de katholieken?

'Nou, er is geen sprake van gekonkel onder de katholieken. Het is een beetje praten achteraf, maar die economische faculteit in Maastricht is volkomen onverwacht vanuit Den Haag gedropt. Eigenlijk wisten de Limburgers zelf ook niet dat ze er een zouden krijgen. En waarom die gekomen is, is mij een raadsel. Boze tongen beweren dat op een verkiezingstournee meneer Pais dat zo even uit zijn hand heeft geschud. Tot grote verrassing van de Limburgers. Wat ervan waar is weet ik niet.

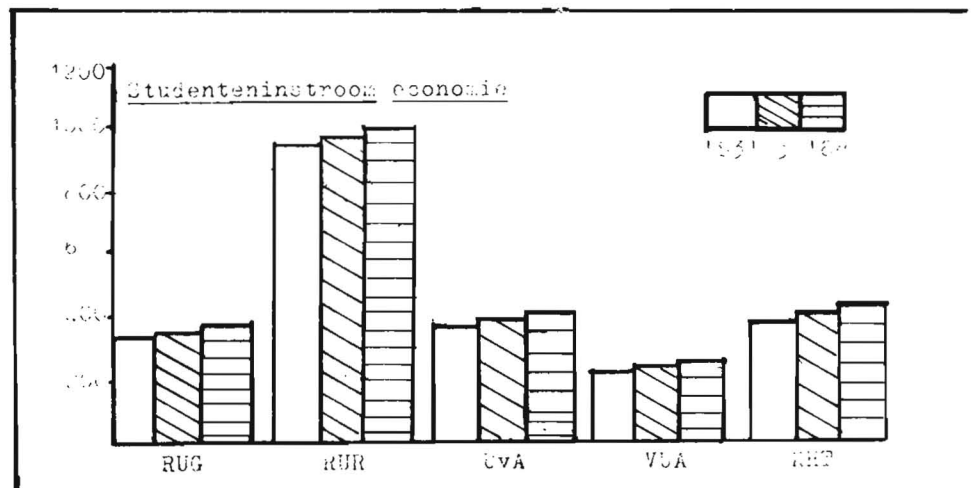
Je moet je van de eensgezindheid van de confessionele broeders ook niet al te veel voorstellen geloof ik. Bovendien kun je je zo langzamerhand afvragen wat het katholiek zijn van de Hogeschool nog betekent. Er wordt hier geen katholieke economie bedreven. Het is niet zo dat van een hoogleraar geëist wordt dat hij katholiek is. Er heerst hier een soort open katholicisme.

De vergelijking.

'Ik denk dat je onze afgestudeerde economisten rustig kunt uitwisselen tegen die uit Groningen of uit Tilburg. Ze zullen wat andere accenten hebben maar die zijn met een paar jaar versleten. De opleidingen zijn in essentie hetzelfde. Ik denk dat in essentie de Maastrichtse opleiding ook dezelfde zal moeten zijn.'

En de claim van Maastricht op speciaal onderwijs en speciale richtingen...?

'Dat zal na enkele jaren ook afvlakken. Niet dat Maastricht alleen zal veranderen, maar dat de ander faculteiten ook zullen veranderen.'

bron: Worsa 1962 (overgangsraming)

Maastricht Overbodig?

Na de faculteit die er misschien nog wel eens komt en de faculteit die zich in zijn voortbestaan bedreigd ziet, de faculteit die volgend jaar september van start moet gaan met 100 eerstejaars economiestudenten. Gelegen in het mooi golvende land van Zuid-Limburg, en wel zeer ver weg van Amsterdam, hadden wij een gesprek met de bouwdecaan van de economische faculteit van de Rijksuniversiteit Limburg, Dr. W. Albeda. Deze is met enthousiasme aan zijn taak bezig en laat steeds duidelijk blijken daar ook wat van te willen maken. Hij ziet zich gesteund door de minister van onderwijs en wordt daarnaast toch enigszins koel tegemoet getreden door de al bestaande economische faculteiten, die zich in hun positie aangetast voelen.

Verbaasd

Dat Nijmegen ook zou proberen een economische faculteit te krijgen verbaasde de heer Albeda enigszins, vooral gezien de reacties op de oprichting van een economische faculteit in Maastricht. Deze reacties heeft hij altijd met een korreltje zout genomen, maar als er een zevende faculteit zou komen betekent dit wel dat de spoeling erg dun wordt. De mogelijkheid dat het een politieke zet was sluit hij dan ook niet uit. Ten aanzien van Tilburg liggen de zaken wat anders. Zoals uit het voorgaande blijkt voelt deze faculteit zich bedreigd in zijn voortbestaan. Hierop rijst onmiddellijk de vraag hoe het contact met deze economische opleiding is.

'In het begin was er weinig neiging tot contact, men was wat afhoudend, dat is nu doorbroken en ik heb echt goede contacten met Tilburg. Wat dat gaat betekenen voor samenwerking op onderwijsgebied weet ik niet. Het is grappig dat van verschillende kanten mensen zeggen dat ze willen samenwerken met ons, in het bijzonder vanuit Hasselt in België. Hasselt ligt hier maar 25 km vandaan en is zeer geïnteresseerd in samenwerking, waarbij dan o.a. gedacht moet worden aan de uit-

wisseling van hoogleraren, met gesloten beurs. Daarnaast heeft zich een groepje gevormd dat de door ons toegestuurde stukken doorneemt en commentaar levert. Dit met de gedachte, dat als je wilt gaan samenwerken je dat nu moet doen en niet over 5 jaar.'

Regionaal

Voor Nederlandse studenten is het duur om in België te gaan studeren en daarnaast bestaan er structuurverschillen in de opbouw van de universiteiten. Levert dat geen bezwaar op bij de samenwerking en hoe zit het eigenlijk sowieso met de Europese samenwerking op universitair niveau?

'De hindernissen bestaan vooral voor studenten. In Hasselt zijn weinig Nederlandse studenten, dit komt doordat het moeilijk is duidelijk te maken wat het licentiaat inhoudt. Het licentiaat wordt wel door de EEG erkend maar de bedrijven en overheid kennen het niet en dat werpt een barrière op. Ik sta er echter wel voor dat je gebruik moet kunnen maken van wat de regio biedt. Leuven heeft ook zeer vriendelijk gereageerd. Het is natuurlijk afwachten wat er gebeurt als je echt serieus gaat werken en vraagt of er een hoogleraar bij ons college komt geven, tot nu toe is het echter allemaal nog erg aardig. Het is niet waar dat wij contacten buiten Nederland zoeken omdat men afwijzend tegenover ons staat. Je zit hier in de wig van Europa en je bent dwaas als je daar geen gebruik van maakt. We hebben ook contacten met Aken, dat is mogelijk door de unieke positie van Maastricht. Die positie brengt met zich mee dat je ook kan gaan werken aan vergelijkend onderzoek met buitenlandse faculteiten over bepaalde onderwerpen. De positie van Maastricht moet gebruikt worden om grenzen te overschrijden, dat is in de wetenschap belangrijk en geeft bestaansreden aan de economische faculteit in Maastricht naast het idee om van moderne onderwijsmethodiek gebruik te maken.'

Keuze maken

Deze faculteit heeft een vrij korte geschiedenis. In 1981 werd het idee door minister Pais gelanceerd, in augustus 1982 werd Dr. W. Albeda bouwdecaan en in 1984 moet de opleiding draaien. Het was allemaal eigenlijk nogal een verrassing.

'Alle mogelijke faculteiten hebben de revue gepasseerd, het college van bestuur speelde al vier jaar met de gedachte om economie binnen te halen en Pais vond dat een goede gedachte. Bij het ministerie spelen twee zaken een rol: naast het pakket dat aangeboden wordt, heeft men politiek een belofte gedaan van 6000 studenten in 1990. Dat is te bereiken door een aantal kleine faculteiten maar ook door een paar grote zoals economie en rechten. Een ding waar ik niet weet of men daar bewust bij stil heeft gestaan, is dat de universiteit Limburg een uniek project is in het economisch omhoog brengen van de regio. Zelf vind ik dat een hele goede zaak. Limburg wordt voorzien van een moderne dienstensector, het Europese Instituut voor Bestuurskunde en een Tolk c.q. Vertaalopleiding zitten hier, dat duidt op een bredere en modernere aanpak. Daarin zien wij de universiteit als onderdeel van het plan om de regio een moderne infrastructuur te geven. Dan ligt de economische faculteit het meest voor de hand omdat die faculteit invloed gaat uitoefenen op het lokale bedrijfsleven en andersom.

Er bestond een duidelijk verschil van mening tussen ministerie en de sectie economie van de academische raad over het feit of dit ten koste mag gaan van wat elders in het land gebeurt.

Pas op het laatst vond men dat het best kon, hoewel op verzoek van Tilburg werd toegevoegd dat er twijfel bestond over de noodzaak om de mogelijkheden voor de economiestudie uit te breiden ondanks een nog steeds groeiende belangstelling om economie te gaan studeren. Wat men zich aanvankelijk waarschijnlijk niet heeft gerealiseerd is dat men naast het eventueel inleveren op het

Voormalig Jezuiten klooster

aantal studenten ook het nodige op moest hoesten via TVC en nog extra voor de extra faculteit.'

Modelfaculteit

We komen terug op Tilburg omdat deze faculteit het er blijkbaar het moeilijkst mee heeft. Albeda geeft een aantal redenen waarom het best kan meevallen.

'Je kunt je afvragen of het juist is dat Tilburg veel economiestudenten zal verliezen. Groningers studeren niet alleen in Groningen en Limburgers niet alleen in Tilburg. Deze faculteit zal mensen in de regio er eerder toe brengen economie te gaan studeren. Daarnaast is deze faculteit een modelfaculteit, het onderwijssysteem is niet volgens het gebruikelijke model. Je kunt binnen dit systeem niet alleen voor een tentamen leren. Of dat de student goed ligt moet nog blijken, dat zal van student tot student verschillend zijn. Je moet mensen dus ook uitleggen dat je hier niet alleen colleges kunt volgen en tentamens kunt halen, maar het hele jaar moet werken.

Hierin is dit systeem afwijkend van al het bestaande. Op het moment hebben alle faculteiten in Maastricht probleemgestuurd onderwijs. Albeda denkt dat het nieuwe systeem beter is dan het bestaande. In Amerika en Canada geven alle faculteiten op de conservatieve manier college. Toen hij in New York bij de Joint Council on Economic Education zijn programma voorlegde zeiden ze dat dit het programma is wat zij altijd al hadden willen zien. Geen colleges, wel onderwijsgroepen.

Methodiek

'Als je er niet speciaal op zet dat wij hier een universiteit hebben die niet alleen naar de kwaliteit van het onderwijs kijkt maar ook naar de wijze van onderwijsgeven komt het er niet. Wij zien ons gesteund door de studenten in ons streven een andere manier van onderwijs te geven. Toen ik de nota door de faculteits- en universiteitsraad moest slepen bleken de studenten erg kien op de methodiek. In de nota stond dat er best eens college gegeven mocht worden. Dat moest eruit volgens sommigen. De studenten staan achter het systeem, dat is leuk. Ik heb in de facul-

teitsraad gezeten in Rotterdam als decaan, van 1969 tot 1971 en daar was het studenten tegenover hoogleraren. Hier staan studenten achter het systeem. Het inleveren van een stuk vrijheid doen ze voor een belangrijk deel zelf.'

Probleembenadering

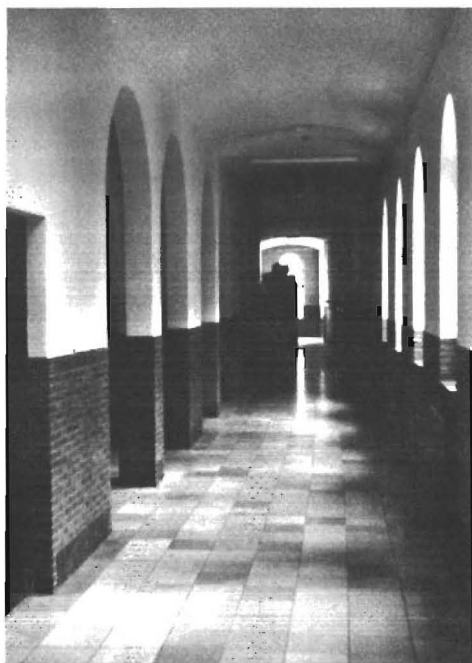
Wat is er zo bijzonder aan het onderwijs zoals dat in Maastricht gegeven wordt? In de nota staan onderwijskundige uitgangspunten (probleemgestuurd leren, zelfwerkzaamheid, vaardigheidstraining en voortgangscntrole) die vergaande gevolgen voor de studenten en de docenten hebben. De bouwdecaan zeg daarover:

'Wij weten inmiddels empirisch iets over wat onderwijs doet. Je weet wat de productiviteit van de verschillende manieren van kennisoverdracht is, als je zelf iets doet in plaats van alleen te luisteren vang je deze redeneerwijze beter op. Deze redeneerwijze breng je het best over als je mensen in de situatie brengt waarin ze later als economen komen te verkeren. Je moet het probleem leren benaderen zoals een econoom dat doet. Daarbij moet je toetsen of de mensen niet alleen kennis maar ook de houding van een econoom hebben. Dat is niet eenvoudig maar wel nodig. De toetsing van studenten toont duidelijk het verschil in methodiek. Onder ons systeem weten de mensen in het laatste jaar nog wat ze in het eerste jaar gedaan hebben, dat kan ik niet zeggen van mijn eigen studietijd. Door de periodieke toetsing worden de mensen permanent getoetst. De toetsen kan je niet voorbereiden en zijn voor iedereen hetzelfde in alle studiejaar. De eerstejaars moeten hierbij misschien 20% goed hebben en de vierdejaars 100%. De mensen zijn konstant bezig met de hele stof, in het traditionele onderwijs word je over sommige dingen nooit meer getoetst. De kennisoverdracht in het systeem is ook anders dan in het oude systeem. Je werkt door de mensen steeds concrete, niet te globale problemen voor te leggen, die de mensen als econoom moeten oplossen. De problemen worden samen met de te lezen literatuur in een blokboek beschreven; het blokboek wordt van te voren door de docent gemaakt.'

Het hele systeem stelt hoge eisen aan de docenten. Albeda vertelt dat, in de advertenties voor hoogleraren, ze erbij hebben gezet wat verlangd wordt. 'De mensen die naar Maastricht komen moeten het leuk vinden om met onderwijs bezig te zijn en een avontuur aan te gaan. Mensen die er de voorkeur aan geven voor de klas te staan en college te geven kunnen beter weg blijven, die zou je bovendien ongelukkig maken. De motivatie van de toekomstige docenten moet je aftesten, dat doe je in gesprekken met de sollicitanten. Men moet niet het idee hebben, eerst die baan en later maar zien wat er met het onderwijs gebeurt.'

Kwaliteit in huis

Over de inhoud van het onderwijs, hoogleraren van naam, bedrijfseconomie en de noodzaak de scheidende bedrijfseconomie en algemene economie minder hard te maken. De Schumpeteriaanse benadering en de conflicten die daaruit voort kunnen vloeien.

Hoe kun je nog stromingen onderwijzen als je probleemgericht bezig bent? Houdt dat niet automatisch in dat je een stroming kiest?

'Het ligt waarschijnlijk aan de kunst van het voorbereiden van de blokboeken. Je moet de mensen laten zien dat er verschillende benaderingen mogelijk zijn. Het zou een tekort zijn als de verschillende benaderingen niet duidelijk worden. Maar moet je je afvragen wat de benadering is van een docent? Het is toch belangrijker dat de kwaliteit hoog is. Je hoopt dat je kwaliteit in huis haalt, dat is cruciaal voor een jonge faculteit, als je dat niet doet kom je daar moeilijk overheen. Tijdens mijn reis in Amerika was ik op Yale en daar deed men e!g schrikachtig over een nieuwe faculteit. Men zei: 'niemand weet of je goed bent.' Iemand die goed is zet wel een stempel op de faculteit maar krijgt er niets van mee. Je moet, als het zou kunnen ook een aantal mensen hebben waarvan men weet waarvoor ze staan.'

De band met het bedrijfsleven, overheidsinstellingen en vakbewegingen blijkt duidelijk aanwezig te zijn en is ook gezocht door de bouwdecaan. Of dit vergaande gevolgen zal hebben voor de structuur van de faculteit is natuurlijk nog niet te zeggen, maar het levert wel aardige mogelijkheden.

'Ik weet nog niet wat het precies wordt, maar ik heb een gesprek gehad met het LIOF. Die hebben een prachtig dossier van elk bedrijf in Limburg. Het zou jammer zijn als we niet via een hoogleraar-adviseur of hoogleraar-direkteur een lijn met hen krijgen. Ze hebben daar een schat aan empirisch materiaal dat voor studenten heel nuttig kan zijn. Ook met de DSM heb ik contacten gehad, er zit iemand van hen in de benoemingsadviescommissie voor bedrijfseconomen.

We hebben eigenlijk meer contacten en response gehad dan ik verwachtte. Met het eerste rapport ben ik naar de Kamer van Koophandel geweest en heb daar een koude douche gehad. Men was erg ontevreden en bleek op een business school gehoopt te hebben. Men zei dat men behoefte aan veredelde boekhouders heeft, niet aan mensen die een enkeltje Den Haag nemen om tweede kamerlid te worden. Ik heb toen uitgelegd dat dit een wetenschappelijk instituut wordt dat bedrijfseconomen aflevert, boekhouders die haalt men ergens anders vandaan.'

Vakkenaanbod

De Limburgse economische faculteit krijgt drie bijzondere afstudeerrichtingen, waarbij elke afstudeerrichting een bedrijfseconomische en een algemeen economische variant krijgt. De drie richtingen zijn: Economie van de technologische ontwikkeling, Economie van de arbeid, Economie van het overheidsgedrag en de publieke sector. Wat houden deze richtingen in?

'De Economie van de technologische ontwikkeling komt voort uit onder andere gesprekken met de DSM. Wat men daar mist in een bedrijfseconoom is begrip voor technologie en men heeft liever technologen met be-

langstelling voor economie dan omgekeerd. Economen begrijpen de technologische trends niet, maar als je over de komende 25 jaar nadenkt moet je toch concluderen dat de techniek een grote invloed zal uitoefenen. Werkloosheid en techniek hebben ook alles met elkaar te maken. Om die twee in verband te brengen kom je onmiddellijk op de discussie binnen de economie, Schumpeter versus Keynes. De laatste publiceerde precies op tijd terwijl de eerste dat op een ongelukkig tijdstip deed. De benadering van Schumpeter blijft interessant en erg geloofwaardig. Aan de hand daarvan ben ik met wat universiteiten gaan corresponderen die het vak Economics of technological change in hun pakket hebben. In die programma's zie ik wel wat. Op de Yale universiteit in Amerika heeft men mij echter wel gewaarschuwd dat dit vak controversen oproept. Hier botst namelijk de evenwichtstheorie met de ideeën die uit de technische vooruitgang voortkomen, de verstoring van het evenwicht. Het betoog maakte me enthousiast. Ik heb daarna met Prof. J.J. van Duyn uit Delft gesproken en die is nu consulat voor het vak. Het vak wordt een geloofwaardige impuls voor het economisch denken waarbij niet alleen de techniek gezien wordt als techniek die economische gevolgen heeft maar deze ook verklaard wordt uit de economische ontwikkeling.

De Economie van de arbeid is niet een echt nieuw vak. De Galan geeft goed in zijn boek weer wat het terrein is. De arbeidsmarkt is de invalshoek waar vanuit gewerkt wordt. Het is nu nog te vroeg om conclusies te trekken over hoe het vak er precies uit gaat zien. Ik ga het waarschijnlijk zelf geven, hoewel ik daar niet veel tijd voor heb. Ik ben gedoodverfd als decaan, wat erg veel organisatorisch werk met zich meebrengt. Ik zal dus niet zoveel meer dan mijn enthousiasmerende inspiratie in kunnen brengen. Het zou leuk zijn als iemand als De Galan het vak zou verzorgen en het helemaal opnieuw op zou willen zetten. De derde richting, de Economie van het overheidsgedrag en de publieke sector, bekijkt de overheid vanuit de invloed die zij ondervindt uit de economie. Van den Doel heeft dit gebied opengelegd en daar willen wij op door gaan. Van Winden geeft ook een interessante benadering in zijn proefschrift, in die richting moet je het vak zoeken.'

Ministeriële toezegging

Wat komt er nu van al dit moois en nieuws terecht? De faculteit krijgt alle steun uit Den Haag, de bestaande faculteiten geloven er niet echt in. Men moet meedoen met de diverse geldstromen en voorwaardelijk financiering. Er moet voor klinkende namen gezorgd worden en voor studenten. Hoe gaat dit de bouwdecaan af en wat denkt hij ervan?

De minister heeft gezegd dat dit plan door gaat ondanks de bezuinigingen en hij stond erop dat deze faculteit een voortrekkersrol zou gaan spelen op het gebied van de onderwijsmethodiek. Daarnaast staat de hele universitaire gemeenschap achter het systeem. Ik denk dus dat het lukt, ondanks het cynisme van anderen. De opzet zou mislukt zijn als na een aantal jaren het een gewone faculteit zou zijn geworden. Door het bijzondere systeem zal het de eerste jaren moeilijk zijn om een bepaald percentage onderzoek af te leveren, het onderwijs zal veel tijd vergen. Het is echter toch wel de bedoeling om mee te draaien in de geldstromen. De hooglerarenstoelen moeten misschien worden gevuld door mensen aan te zoeken. Dit hoeven niet allemaal full-timers te worden, ik ben zelf erg voor het part-time hoogleraarschap. Mensen die bij het gouvernement of een grote onderneming werken zouden deze plaatsen kunnen gaan vervullen. Het bezwaar is wel dat die mensen geen rol in het bestuur gaan spelen. Als dit moet worden opgevangen door de mensen die full-time hier zitten gaat de lol er gauw af. In mijn model passen mensen die relaties met een maatschappelijke organisatie hebben en daarbij op deeltijd-basis hoogleraar zijn.

Wat betreft de student, Maastricht heeft alle aspecten die een studentenstad nodig heeft. Wij mikken op studenten uit het hele land, hoewel de naaste omgeving genoeg mensen heeft voor het aantal benodigde studenten. Maastricht begint met zijn scala aan opleidingen al een echt wetenschappelijk centrum te worden waarbij de streek wel vaart. Je moet het in een na-industriële samenleving niet in de eerste plaats zoeken in de industrie maar in andere zaken, dan volgt de rest vanzelf wel. Ik denk dat ik mijn boodschap wel heb gebracht.'

JJ, HPK, MM

De beste politiek is: de zaak tot een goed einde brengen.

interview met wethouder Enneüs Heerma

'Ja, we zijn door de tijd heen. Ik moet naar B&W toe. Eén ding is niet zo uit de verf gekomen. Misschien dat dat nog wat beter kan. Kijk, laat niet de indruk van mij bestaan dat ik een gewoon pragmaticus ben (mompelend D'66). Dat ben ik bewust niet. Ik kan wakker liggen van mensen die werkloos zijn of die hun baan waar ze dertig jaar hebben gezeten dreigen kwijt te raken. Dat heeft alles te maken met de keuze die je in je leven maakt hoe je de medemens ziet. Hoe ik de schepping zie en de mens daarin. Vanuit een christelijke levensovertuiging. En dat heeft ook alles met politiek te maken. Alleen kun je dat vervolgens wel op een zakelijke wijze doen'. De opmerking halverwege het interview dat hij ons de indruk gaf meer een zakenman dan een politicus te zijn bleek hem nog dwars te zitten. Aan het woord de wethouder Economische Zaken van Amsterdam, de heer Enneüs Heerma.

Behalve geïnterviewde en ondergetekenden waren ook aanwezig de voorlichter van de wethouder en de heer Gilijanse, hoofd van het bureau economische aangelegenheden en bedrijfskontakten.

Recente successen op het gebied van de werkgelegenheid (behoud ADM en vestiging Nissan) en op stapel staande projecten (bedrijfsverzamelgebouw) lijken te duiden de aanwezigheid van economisch beleid op gemeentelijk niveau. Blijft de vraag wie of wat er uiteindelijk verantwoordelijk voor is. De kwaliteiten van de stad Amsterdam, uitgestippelde beleidsvoornemens of het charisma van een wethouder.

'Een zeer belangrijk punt is dat Amsterdam in een aantal opzichten een gunstig vestigingsklimaat heeft. Denk bijvoorbeeld maar aan de infrastructurale positie die we hebben. Schiphol, maar ook het wegen-, rail- en waterpatroon. Amsterdam als financieel centrum en de grote dienstverlenende sector. De culturele infrastructuur die we hebben, musea, noem maar op die hele reeks. De traditionele historische internationale houding van de mensen. Ik denk dat dat allemaal erg belangrijk is.'

Ondanks het gunstig vestigingsklimaat blijft er de noodzaak bestaan van een gemeentelijk economisch beleid?

'Ik denk dat de economische ontwikkeling niet vanzelf gaat. Ik zeg ook niet dat de overheid het moet doen, dat is het andere uiterste. De overheid moet wel voorwaarden-scheppend bezig zijn. En dat gebeurt nu in Amsterdam. In het ene geval wat verdergaand dan in het andere. Om te bepalen welke initiatieven je neemt moet je kijken naar de verschillende hoofddoelstellingen van het beleid.

Wij hebben er twee. Allereerst het behoud van bestaande werkgelegenheid en als tweede het ontwikkelen en aantrekken van nieuwe werkgelegenheid. Voor het behoud van bestaande werkgelegenheid is een gunstig klimaat nodig. Uit onderzoek is bijvoorbeeld gebleken dat, afhankelijk van het stadsdeel maar met name voor de binnenstad het grootste knelpunt de ruimte is. Dan moet je er voor zorgen dat je iets aan die problemen kan doen. Bijvoorbeeld voldoende vestigingsmogelijkheden in sub-centra. Een bedrijfsverzamelgebouw past in dat beleid.

Bij de tweede doelstelling denken wij met name aan nieuwe investeringen van buiten de stad naar binnen. Dat vraagt om een acquisitie-apparaat.'

Instrumentkoffertje

Aan zijn taalgebruik herkent men de politoloog Heerma. Hij praat in termen van problemen, doelstellingen en instrumenten. Met name het laatste begrip hanteert hij veelvuldig. Jong bedrijven centrum, bedrijfstecnologisch centrum, ontwikkelingsmaatschappij, allemaal instrumenten. Hierover komen wij nog te spreken. Zo ook over de persoon zelf.

'Dit najaar starten we een jong bedrijven centrum. We bieden hiermee ruimte aan tegen betrekkelijk lage prijs, waarbij ook de mogelijkheid van managementbegeleiding aanwezig is. Startende ondernemingen met meer geavanceerde producten kunnen terecht in het bedrijfstecnologisch centrum.

Voor de hele reeks van starters, van het maken van leren tassen tot hoog ontwikkelde producten aan toe denken wij aan een instrument als een ontwikkelingsmaatschappij. Al deze nieuwe ontwikkelingen sluiten aan bij een van de tweede afgeleide derde doelstelling: het genereren van werkgelegenheid vanuit de potenties van de stad zelf. Al met al proberen we dus een klimaat te scheppen waarin het nieuwe ondernemerschap zich kan ontwikkelen. Dit zijn eigenlijk, met zeven-mijls laarzen er doorheen lopend, de twee of beter gezegd drie hoofddoelstellingen en de instrumenten die er bij horen.'

Over de noodzaak van een ontwikkelingsmaatschappij bestaat enige twijfel. De functies van zo'n maatschappij zoals advisering en acquisitie 'zitten al in het apparaat'. Blijft één aspect over waarbij zo'n apparaat een rol in kan spelen: financiering van ondernemingen. Ook deze functie heeft Amsterdam volgens Heerma al in zijn 'instrumentkoffertje'. ADM en NSM kunnen hierbij als voorbeeld dienen. Zelf zegt hij zich bij een ontwikkelingsmaatschappij iets kleins en eenvoudigs voor te stellen waarin alleen de financieringsfunctie is ondergebracht. Met deze middelen kunnen startende ondernemers worden geholpen.

Planetarium

'Uit de historie kun je een aantal voorbeelden van een gemeentelijke ontwikkelingsstaak halen. Bij de komst van Hoogovens zijn we aandeelhouder geworden, Schiphol was vanaf de oprichting tot in 1958 een gemeentelijke luchthaven en bij de komst van het Hilton hebben we een tijdelijke financieringsrol vervuld. Dit zijn grote voorbeelden die aan-

spreken. Als we het over de ontwikkelingsmaatschappij hebben gaat het om kleinere initiatieven. Laat ik het voorbeeld noemen van de tassen noemen. Er is iemand die in Italië is geweest en daar heeft gezien dat ze leren tassen maken die goed verkopen. Hij denkt dat hij het beter en mooier kan en wil dat hier gaan doen. Hij kreeg het financieel toch niet rond in de startfase en ik denk dat wij daar een rol in kunnen vervullen. Bij de kleine bedrijven zien wij voornamelijk ons gat in de markt.'

(G:) 'Maar het dit is niet het grote instrument om de economie van Amsterdam te ontwikkelen. Het is een vangnet.'

Een tweede voorbeeld waarvan Heerma zegt dat het hem erg heeft aangesproken ('Dat vind ik toch enig') is het planetarium, nu staande op het Floriade terrein. Geestdriftig verteld hij over een gewone jongen uit Amsterdam-Noord die niets van ondernemen wist en gek was van sterren. Uiteindelijk, na vele omzwervingen is het planetarium er toch gekomen met financiële steun van het Rijk.

(G:) 'Dat is toch een heel aardig voorbeeld hoe het systeem werk. Het plan moet beoordeeld worden op een ministerie...'

(H:) 'Ja, je wordt er helemaal gek van.'

(G:) 'Dan kun je beter je eigen middelen in de stad hebben. Het lukt wel maar...'

(H:) 'Een oerwoud van sluiptwegen.'

Zaken doen en politiek

Hiermee waren we beland op de verhouding gemeente-Rijk. Met de komst van de nieuwe burgemeester Van Thijn, een bekend en vurig voorstander van decentralisatie, wordt de roep van Amsterdam (en de andere grote steden) om een eigen beleid te kunnen voeren wellicht sterker. Pratend over de politiek kwamen we ook op de persoon Heerma. Hierbij viel de opmerking dat grof gesteld hij op ons meer als een zakenman overkwam dan een politicus.

'Kijk, als het gaat om gemeentelijk economisch beleid heeft men in Den Haag niet de bedoeling om dwars te zitten. Maar het ge-

beurt af en toe wel. Dat heeft te maken met die regelgeving. Ik geloof dat alleen op het punt van Economische Zaken er zestig regelingen bestaan. (G knikt bevestigend). En daar loop je dan tegenaan ook bij zo'n eenvoudig voorbeeld als het planetarium.

Dat is één van de redenen dat we wat betreft het hele openbaar bestuur zeggen dat gemeenten meer bevoegdheden moeten krijgen. Wij denken dat we het beter kunnen. We staan dicht bij de ontwikkelingen, dicht bij de mensen en de bedrijven. Daar is een aarzelend begin mee gemaakt. Overigens is de komst van de nieuwe burgemeester een stimulans om er verder mee te gaan.'

'Prikkelend vind ik de opmerking: meer zaken doen dan politiek bedrijven. Ik denk dat de beste politiek nog steeds is dat je een zaak tot een goed einde kan brengen. Ik ben politicoloog. Ik heb in het vak geleerd dat je een bestaande situatie analyseert en naar een gewenste situatie toe wil, je doelstelling. De politiek is er om deze doelstelling te realiseren. En dat doe ik op een vrij zakelijke wijze, dat geloof is ook wel. Maar het blijft politiek. Kijk, ik kan best hier op het bordes van het stadhuis gaan staan en schreeuwen dat meneer X, Y of Z van welk kabinet dan ook gek is. (Na enige aarzeling:) Ik ben bereid om dat te doen overigens, als dat nodig is.

Wij maken in dit land alles politiek. En dat is lariekoek. Hoe dat kan weet ik niet. Je moet niet om echte politieke vraagstukken heenlopen maar ik heb wel eens het gevoel dat ze van iedere stoeptegel politiek maken. Dat is heel slecht.

Ik verwijs naar de ADM waar we op een zakelijke manier bezig zijn geweest, maar ik vind het wel politiek.'

Maar ADM was toch een actie, gekenmerkt door het optreden van het duo Heerma/Schaefer, waarbij veraging van politieke kleur optrad?

(Meelijwekkend lachend) 'U bent ook al slachtoffer.' En met een stemverheffing: 'Omdat ik CDA ben mag ik dat niet? Nou ja!'

Toch verdwenen de verschillen enigzins. Het maakt blijkbaar niet zo veel uit wie er in de Tweede Kamer zit!

'Het maakt wel uit. Dat heeft met de wortels te maken hoe je naar de maatschappij, naar de mensen kijkt. Mag ik misschien een absurde opmerking maken? Wij gaan morgen (15 juni j.l.) in de gemeenteraad een debat houden over het verbieden van roken. In dezelfde raadsvergadering praten we over de versprekking van heroïne. Daar moet je dan even over nadenken. Niet naar de luim van de dag maar gewoon naar de wortels hoe je tegen de maatschappij en het individu aankijkt. Dan denk ik altijd: we leven in een gekke wereld.'

Waar ligt dan de scheiding tussen wat politiek is en wat niet?

'Elk menselijk handelen is politiek. Voor mij is politiek niets anders dan het proces om bepaalde doelstellingen te realiseren. Alleen wordt politiek op zich terecht omschreven als een object van openbaar bestuur.

Toch is men in Nederland gewend te denken in verschillen tussen politieke partijen.

'Die verschillen zijn ontzettend klein binnen de marges die je hebt. Wie hier ook als wethouder van Economische Zaken zit, hij zal het ontzettend moeilijk hebben om verschillen te kunnen aangeven. Natuurlijk zijn er verschillen in persoonlijke stijl en politieke cultuur. In Nederland hebben we de neiging om, hoewel we ze amper aan kunnen geven, verschillen op te kloppen. Wat interesseert het nou een werkloze jongere of er een PvdA, VVD of CDA-wethouder zit.'

Zeepiraterij

Het gesprek tot nu toe over de stad, het beleid en de persoon Heerma geeft nog geen direct antwoord op de aan het begin gestelde vraag wie of wat verantwoordelijk is voor het effectief ogende gemeentelijk economisch beleid. Keden om dieper in te gaan op één aspect waar de drie elementen elkaar ontmoeten: het acquisitie-apparaat.

'Het is een heel apart vak, acquisitie. Het doet me een beetje aan de autohandel denken. Als je een nieuwe auto wil kopen krijg je allemaal tegengestelde adviezen. Daar word je gek van. Maar het allereerste element van

acquisitie is wel dat men weet dat je auto's hebt om te verkopen. Als je kijkt naar de sterke punten van Amsterdam dan moet je je afvragen waar de aansluitende soort bedrijvigheid te vinden is. En het gaat mij niet alleen om groot met veel werkgelegenheid in één keer. Nissan is een mooie prestatie en ik ben er ontzettend blij mee maar misschien is tien keer twintig-wel beter dan één keer 200. Wij zijn realist genoeg, hier aan tafel en hier in huis om achter die kleinere aan te zitten.'

Volgens Heerma is het soort bedrijvigheid dat aansluit bij de kwaliteit van Amsterdam te vinden in delen van Amerika en Japan. Hij sprak zijn twijfels uit over het Verre Oosten, een deel van de wereld dat hij met zijn eigen ogen heeft aanschouwd als deelnemer aan Holland-Expo, de moderne zee-piraterij van Nederland.

'Dan ga je mee met zo'n schip. Amsterdam presenteert zich: als je dat doet moet je het goed doen. In een hoekje gaan zitten met een vlaggetje met drie kruisjes helpt niet. Men moet weten dat je er staat en je moet het verdomd goed doen. En dat hebben we gedaan, vind ik.

Je hebt van groot tot klein op zo'n schip. Van Phillips tot een uienboer. En wie heeft er grote zaken gedaan! Dat is die uienboer geweest! Tonnen verkocht! Wij zaten daar met een oer-degelyk Hollandse damesfiets. Daar kun je opstappen, trappen en dan draait er een film. Je rijdt dan door de Amsterdamse straten. Het geheel is redelijk doorspekt met grappen. Het is wel een eenvoudig middel maar dat bedoel ik met: je moet het goed doen. Werkelijk waar, het is een heel boeiende ervaring geweest.'

Zendingswerk

Behalve het leggen van nieuwe contacten is het volgens Heerma zeker zo belangrijk om bestaande contacten te onderhouden. Even langsgaan en vragen of ze nog problemen hebben als het ware. Persoonlijk contact blijkt een grote rol te spelen, waarbij het belangrijk is dat er goede service en kwaliteit aan informatie geboden kan worden.

'Achteraf beziend is Nissan een bevestiging geweest van wat voor mij altijd al heeft vastgestaan. Het gaat niet om die paar gulden extra, het gaat om heel andere factoren. Het is een investering met een lange looptijd dus men wil weten wat men hier de komende jaren kan verwachten. Men wil tijdig informatie, snel vergunningen.

(G:) 'De basis voor het onderhouden van goede contacten is toch het aanleggen van een relatienetwerk in Amsterdam. Dit is essentieel, je vangt er signalen van de mensen mee op. De missies naar het buitenland zijn eigenlijk een aanvulling hierop. Voorbeeld: het WTC (World Trade Centre) is nu in aanbouw. Daar kunnen een heleboel buitenlandse bedrijven terecht. De investeerder heeft er ook belang bij het op tijd vol te krijgen. Er gaat binnenkort dan ook een missie naar Amerika. Dat is de juiste manier om het vol te krijgen.'

Universiteiten

Met deze stelling was Heerma het natuurlijk volledig eens. Een analyse van de situatie in

Amsterdam had geleerd dat de betrekkingen met het bedrijfsleven slecht waren. Doelstelling: verbeteren. Instrumenten: bedrijfscontacten en een spreekuur van de wethouder.

'Toen ik 4½ jaar geleden wethouder werd zaten we in een dieptepunt wat betreft de relatie met het bedrijfsleven. We hebben de eerste jaren veel energie gestoken in het verbeteren van die relatie. Bijvoorbeeld een spreekuur hier op mijn kamer. En of dat nou de groenteboer uit de 1^e Oosterparkstraat of de directeur van de KLM was dat maakte niet uit.

Zo'n drie jaar geleden hebben we een honderdtal grote bedrijven een brief geschreven. Daarin stond: dit is meneer die en die van de afdeling Economische Zaken en dat is Uw contactpersoon. Als U problemen heeft moet U bij hem zijn. Dat is erg aangeslagen. De bedrijven zeiden; hé, da's grappig. En die contactpersoon, daar geloof ik in.' Tot halverwege bovenstaande uiteenzetting van Heerma had de voorlichter zich afzijdig

gehouden. Op dat moment echter maakte hij met een kort gebaar de wethouder duidelijk dat de tijd drong. Drie droge tikjes op zijn horloge. Om te voorkomen dat het interview niet meteen zou worden afgebroken stelden wij op de valreep nog de vraag of Heerma in de ontwikkeling van Amsterdam nog een taak zag weggelegd voor de Universiteiten. Hoe het interview werkelijk eindigde heeft U reeds aan het begin kunnen lezen.

'Ik denk dat wij vergeleken met het buitenland achterlopen wat betreft de relatie tussen openbaar bestuur en Universiteit. In de jaren zestig en zeventig hebben de Universiteiten een besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid ontwikkeld. Het ligt voor de deur, het is een kwestie van organisatie. Ik denk dat er meer mogelijkheden zijn zonder die nu even uit mijn mouw te schudden.'

Onze tijd is op.

HvdH, JJS

Enneüs Heerma werd op 23 december 1944 in de Friese gemeente Tietjerksteradeel geboren.

Na zijn middelbare schoolopleiding te Heerenveen (Mulo-B) en te Drachten (HBS-B) studeerde hij van 1963 tot 1970 aan de Vrije Universiteit te Amsterdam Politicologie met als hoofdrichting Bestuurskunde.

Drs. Heerma werd in februari 1971 benoemd tot lid van de Amsterdamse gemeenteraad, waar hij het voorzitterschap van de ARP-fractie op zich nam.

Hij werd in september 1974 voorzitter van de CDA-fractie bij het samengaan van de drie confessionele partijen in het CDA.

Op 5 september 1978 werd drs. Heerma benoemd tot wethouder van de Gemeente Amsterdam, in welke functie hij belast is met de zorg voor Economische Zaken, de Haven en de Luchthaven.

Onderwijs in de twee-fasenstructuur

Ervaringen van het afgelopen studiejaar

Twee-fasenstructuur, de studieduur verkort, de inschrijving beperkt, een nieuw programma. Bijna een jaar hebben ze er nu op zitten, de ruim driehonderd dag- en avondstudenten aan onze faculteit. Wat vinden zij van de studie en wat staat hen nog te wachten in het doctoraal? In bijgaand artikel wordt geprobeerd enkele aspecten van die vragen te belichten. Het is geschreven door Hans Oostendorp, die sinds enkele jaren als onderwijskundig adviseur aan de faculteit verbonden is. Als secretaris van de Onderwijscommissie en adviseur van de Propedeuseraad is hij zowel bij het opstellen van het nieuwe programma als bij de invoering daarvan nauw betrokken geweest. Ook bij de evaluatie van de nieuwe propedeuse door de Propedeuseraad speelt hij een rol. Een tussenbalans.

De referaten kosten veel tijd, de keuzevakken zijn goed bevallen, het tweede blok is zwaarder dan het eerste. Kostencalculatie en Macro-economie zijn voor studenten moeilijk.

Zie daar enige resultaten van de enquêtes die het afgelopen jaar onder de propedeusestudenten zijn gehouden. Deze evaluaties spelen in de faculteit een rol bij het programmeren van het onderwijs. Zij verschaffen informatie over de knelpunten in het onderwijs en geven zo de docenten en de Onderwijscommissie de mogelijkheid aanpassingen in het onderwijs aan te brengen. Daarnaast is het ook voor huidige en toekomstige studenten nuttig van de ervaringen met het onderwijs kennis te nemen. Vandaar hieronder enige opmerkingen over de propedeusestudie.

Twee-fasenstructuur

Sinds september vorig jaar studeren aan onze faculteit ruim driehonderd studenten in een nieuw vierjarig studieprogramma. Dat vloeit voort uit de aanname door het parlement van de Wet Twee-fasenstructuur, bedenkstel van de oud-hoogleraar aan onze faculteit, A. Pais. De faculteit heeft tegen haar zin met de invoering van de twee-fasenstructuur het streven naar een vijfjarig programma moeten opgeven. Natuurlijk is bij het opstellen van het nieuwe programma wel geprobeerd zoveel mogelijk goede elementen uit het oude programma te handhaven, ja zelfs de laatste evaluaties te gebruiken om verbeteringen aan te brengen. Het geheel heeft geresulteerd in een programma dat in de eerste twee jaar bijna geheel uit verplichte vakken bestaat en in de laatste twee jaar de student veel vrijheid biedt zijn programma naar eigen inzichten samen te stellen. Wat zijn nu de eerste ervaringen met dit nieuwe programma?

Propedeuseraad

Deze raad bestaat uit studenten en docenten uit de propedeuse, heeft tot taak het onderwijs te evalueren. Hiertoe komt men maandelijks bijeen om de problemen te bespre-

ken, terwijl daarnaast na ieder trimester enquêtes worden gehouden. Opvallend is dit jaar de grote belangstelling van de studenten voor de Propedeuseraad en de grote respons bij de enquêtes (ongeveer tweehonderd respondenten). Deze enquêtes worden opgesteld door studenten, docenten en onderwijsadviseur gezamenlijk. Enkele zeer actieve studenten en docenten assisteren bij de uitwerking. Het is de bedoeling een jaarverslag te vervaardigen waarin de resultaten staan samengevat en conclusies worden getrokken. Op dit moment zijn alleen gegevens uit de eerste twee blokken bekend. Deze hebben hier en daar al een rol gespeeld bij het vaststellen van de onderwijsprogramma's voor het komend jaar en daarom lijkt het me zinnig er een aantal elementen uit te lichten.

Studielast

Opvallend bij de gestelde vragen over de studielast is met name, dat in het eerste trimester geen problemen bestaan, maar dat in het tweede blok veel studenten zeggen, dat het zwaarder wordt. In het eerste blok werden met name Bijscholingscursus Wiskunde en het onderdeel Kostencalculatie van Bedrijfseconomie als zwaar en moeilijk ervaren, terwijl in het tweede blok Macro-economie en Statistiek bleken tegen te vallen. Relatief minder tijd kostte in het algemeen de keuzevakken. Uit besprekingen in de Propedeuseraad blijkt dat in het derde trimester ook een aantal zware onderdelen zitten. Het feit, dat naarmate de propedeuse vordert het modelmatige en kwantitatieve deel in de economie vakken toeneemt, is daarvan waarschijnlijk een belangrijke oorzaak. Het houden van het referaat in de propedeuse blijkt veelal een tegenvaller te zijn qua tijdsbesteding. De meeste studenten doen langer over de voorbereiding dan de vijftien uur die er voor staat. Velen geven er de voorkeur aan het referaat niet te houden en een werkstuk te schrijven. Dat kost echter meer tijd. Een strakkere planning van de referaten, beperktere probleemstellingen, concentratie van alle referaten in de propedeuse zijn een aantal mogelijke remedies.

Introductie

Het merendeel van de studenten onderschrijft de huidige opzet met enkele buitendagen. Wel is men van mening dat het informatiegehalte verbeterd moet worden.

Algemene Inleiding

De Algemene Inleiding economie is dit jaar voor het eerst door een beperkt aantal docenten verzorgd, waardoor iedere werkgroep een docent had. Dit is een duidelijke verbetering gebleken, zowel in het onderwijs als in het programma ontstond meer eenheid en coördinatie. Het onderdeel 'Wereldeconomie' was dit jaar voor het eerst in de inleiding opgenomen. De coördinatie tussen dit onderdeel en de rest van het programma heeft nog problemen gegeven. De inhoud van het onderdeel wordt echter door docenten en studenten van groot belang geacht: de coördinatie zal duidelijk worden verbeterd. De docenten is verzocht bij het plannen van de referaten te trachten meer studenten te plaatsen in de Algemene inleiding. Dit bevordert een betere verdeling in de studielast.

Bedrijfseconomie

In het eerste blok is uit de evaluaties gebleken dat het onderdeel Kosten door veel studenten als nogal zwaar en moeilijk is ervaren. In het programma voor het komend jaar is dan ook een deel van dit onderdeel door de docent geschrapt.

Wat betreft de werkgroepen kan worden opgemerkt, dat deze niet zo optimaal functioneren. Ondanks een relatief goed collegebezoek blijft dit een probleem. Duidelijk is dat de aard van de leerstof, de aard van het gebruikte materiaal (de niet echt ingewikkelde vraagstukken, de techniekjes) en dergelijke niet veel discussies uitlokken. Ook is het onder begeleiding maken van vraagstukken (zoals bij Wiskunde) geen oplossing.

De vakgroep Bedrijfseconomie is van plan het onderwijsaanbod anders te structureren, namelijk door het plenocollege te splitsen en de werkgroepen samen te voegen. (Dit voorstel is helaas niet in de Propedeuseraad besproken.)

Wiskunde en Statistiek

Deze wat meer kwantitatief getinte vakken oogsten in het algemeen vrij veel waardering bij de studenten. De directe begeleiding bij het oplossen van vraagstukken werkt hier goed en de rol van de docenten wordt positief gewaardeerd. Het onderdeel Statistiek 1 is aan de moeilijke kant.

Keuzevakken

Dit onderdeel van het tweede trimester wordt over het algemeen positief gewaardeerd. De meeste studenten hebben gekozen uit belangstelling voor de inhoud van het vak. Opvallend is dat bijna honderd studenten Inleiding Informatica kozen. Veel deelnemers waren er ook bij Ontwikkelingseconomie,

Hoofdstukken Bedrijfsrecht, Economische Geschiedenis en Economische Geografie. De overige vakken hadden minder deelnemers. Soms werd naar andere vakken verwezen en is het vak in het geheel niet verzorgd. Het volgend jaar zullen alle keuzevakken opnieuw gegeven worden. Een duidelijk probleem dit jaar was de inschrijving voor de keuzevakken. Informatica heeft relatief meer mensen getrokken door inschrijving te eisen en de indruk te wekken dat het keuzevak van belang zou zijn bij een latere specialisatie. Ook hebben sommige studenten waarschijnlijk voor twee vakken ingeschreven.

Het volgend studiejaar gaat de regeling in dat de inschrijving voor de keuzevakken centraal geschied (namelijk via het faculteitsbureau), zodat zowel studenten als docenten van te voren te weten kunnen komen hoeveel deelnemers er zijn c.q. of men tot de deelnemers behoort. Tot zover de propedeuse. Over het evaluatieverslag zal in één van de volgende Rostra's nog wel geschreven worden.

Tot slot nog enkele opmerkingen over de verdere studie.

Doctoraalstudie

In de doctoraalstudie die voor de meeste dagstudenten uit de propedeuse in september van het studiejaar 83/84 zal beginnen zitten nog acht verplichte vakken. Deze worden op ongeveer dezelfde wijze verzorgd als de propedeusevakken. In het rooster is er rekening mee gehouden dat sommigen niet in september met de propedeuse klaar zijn. De vakken van het eerste blok worden in het tweede blok nog eens gegeven, de vakken van het tweede blok zullen ook in het eerste trimester van het daaropvolgend studiejaar 84/85 op het programma staan.

Het wordt aangeraden deze verplichte vakken eerst te doen. Let daarbij wel op de volgorde, want sommige vakken (Macro 3 b.v.) zijn afsluitend voor het verplichte deel.

In het derde blok kunnen 'snelle' studenten al aan het vrije gedeelte van het doctoraal beginnen. In het vrije deel kunnen studenten via keuzevakken, specialisatievakken, combinatievakken, een werkstuk, een scriptie en eventueel vrije punten zelf hun studie inrichten. Niet alles mag (er zijn randvoorwaarden, zie de Doctoraal Examen regeling in de studiegids 83/84), maar wel veel.

In het derde blok van het komend jaar zijn voorlopig alleen een aantal keuzevakken geprogrammeerd. Deze komen veelal overeen met de zogenaamde kleine tentamens in het oude programma. Specialisatievakken en combinatievakken (twee of drie vakken gecombineerd rond een onderwerp of thema) zijn nog niet geprogrammeerd.

Het is aan te bevelen aan het begin van het vrije gedeelte ook te beginnen met het werkstuk. Dit werkstuk moet namelijk voorafgaan aan de scriptie en aan de specialisatievakken.

Je kunt zelf werkstukken maken, maar ook deelnemen aan zogenaamde werkstukvervangende colleges, waarvan er ieder jaar enkele worden georganiseerd.

In 83/84 staan dergelijke colleges op het programma voor Vrouwenstudies, Economische Geschiedenis en waarschijnlijk Macroeconomie en Economie van de Centraal Geleide Volkshuishoudingen. Het is het verstandigste eerst de bovengenoemde delen van het doctoraal te doen, zodat je je goed kunt oriënteren op specialisaties en afstudeerrichtingen. Als je al precies weet wat je voor rich-

ting wil doen raadpleeg dan de studiegids en de docenten.

Ten slotte iets over de zogenaamde 'vrije studiepunten'. Onder bepaalde omstandigheden is het mogelijk een gering aantal studiepunten te behalen door middel van andere activiteiten dan binnen de studie gebruikelijk zijn. Een voorbeeld hiervan is het lidmaatschap van de redactie van een economisch tijdschrift.

Je kunt natuurlijk ook je punten gewoon besteden aan de normale studieonderdelen. De regeling vrije studiepunten is nog niet vastgesteld, maar als je er gebruik van wilt maken moet je in ieder geval toestemming vragen aan de Examencommissie. In de loop van het jaar zal de regeling bekend worden. Tot zover enige opmerkingen over de doctoraalstudie in de Twee-fasenstructuur ten behoeve van de huidige eerstejaars.

Hans Oostendorp

Vrouwenstudies

Vrouwenstudies heeft het plan in het eerste trimester van het studiejaar 1983/1984 een papervervangende werkgroep met als thema 'Werkloosheid onder meisjes en vrouwen' te organiseren.

Dit werkcollege heeft tot doel de deelnemers de gelegenheid te bieden een paper te schrijven die past in het kader van het gekozen onderwerp. De papers zullen in een bundel verzameld worden. Doordat deelname aan dit werkcollege naast het schrijven van een eigen paper ook van studenten het bestuderen en het bekritisieren van elkaars werkstuk vergt, krijgen zij een beter overzicht over het hele probleemveld.

Het aantal deelnemers mag niet meer bedragen dan vijftien en niet minder dan vijf. Zijn er meer aanmeldingen dan vijftien, dan krijgen studenten, die in de laatste fase van hun kandidaatsstudie zitten, voorrang.

Het werkcollege valt uiteen in verschillende fasen gedurende de periode van ±19 september 1983 tot ±23 januari 1984. In de eerste fasen krijgen de studenten een uiteen-

Papervervangend werkcollege

zetting over het probleemveld en het karakter van vrouwenstudies. Hierbij zal gebruik gemaakt worden van enkele artikelen over het onderwerp. De volgende fasen staan in het teken van de door de studenten zelf geschreven papers.

Het tijdsbeslag van het meedraaien met de werkgroep, inclusief het schrijven van de paper, is berekend op 250 uur.

Bij de beoordeling wordt naast de kwaliteit van het paper rekening gehouden met de activiteiten van de student(e) tijdens de bijeenkomsten. Voor meer informatie kan iedereen terecht bij de Coördinatie van Vrouwenstudies, kamer 2133, toestel 4140.

Voor aanmelding voor de werkgroep geldt het volgende:

schriftelijk vóór 1 september bij bovengenoemd adres
mondeling ná 1 september op maandagen van 11-12 uur, bovenstaand adres.

Coördinatie Vrouwenstudies

Wedden wie wint, de Randstad of de rest van Nederland?

Zaterdag 4 juni, het beloofde een mooie dag te worden. Het is op dergelijke spaarzame zonnige dagen die ons land kent soms moeilijk een van te voren gemaakte afspraak na te komen. Twee redacteuren van Rostra deden dit. In de kleine zaal van het concertgebouw luisterden zij naar de inzichten van Van Duijn, de politiek van de wethouder economische zaken van Amsterdam, Heerma, de mening van een gedeputeerde van Noord Holland, De Boer en tenslotte naar de op en top redelijkheid van Engwirda.

Waar ging het allemaal over? Het wetenschappelijk bureau van D'66 had een congres georganiseerd over de economische betekenis van de Randstad. In het voorwoord bij het programma noemt de heer Lambooy, hoogleraar aan onze faculteit, het congresonderwerp een uiterst relevant thema. We verkeren, zo stelt hij, in het dal van een 'grote crisis'. Omdat deze crisis, ondanks lichte oplevingen nog niet over is, is de positie van de grootstedelijke gebieden voor de economische herstructurering van eminent belang als de regionaal-economisch scharnierpunt van de deur naar een nieuwe economische toekomst. Einde citaat.

Alle sprekers op deze dag waren het roerend met de stelling eens. De groeipotenties van de Randstad mogen in structureel moeilijke tijden niet worden aangeïast, en moet zo mogelijk worden gestimuleerd.

'Sterkten moeten worden uitgebuit'. Wethouder Heerma haalde, toen het zijn beurt was om de plaats van Amsterdam in de Randstad te belichten, de titel van een rapport aan over de economische kansen van de stad. Of het mooi nederlands is of niet, uitbuiten van de sterkten is de leidraad voor het economische beleid van de hoofdstad. Meer hierover in een interview met de wethouder van economische zaken elders in dit nummer.

Nog niet zo lang geleden hebben economen en politici de plaats van de Randstad anders beoordeeld, wat minder eensgezind dan nu misschien. Toch is het goed daar bij stil te staan.

In 1974 werd na lang heen en weer gepraat in de Tweede Kamer een wet aangenomen die de concentratie in het westen tegen moest gaan in het belang van een evenwichtige economische structuur van Nederland, de SIR. In dit tijd leek de Randstad zo vol te worden dat er zelfs nadelige gevolgen van verwacht werden, nu lijkt een dergelijke gedachte een luxe.

Er is geen economische wet in ons land die een noodlijdender bestaan heeft geleid dan deze Selectieve Investerings Regeling. De mogelijkheid tot investeringsheffing in deze wet, naast de vergunnings- en meldingsplicht werd in 1976 al opgeschort zonder dat er ooit geld was geïnd, door de overheid. De economische teruggang maakte de SIR bij de politici een impopulair instrument. Op het moment overweegt het kabinet de SIR hele-

maal af te schaffen. Tijdens het congres bleek dat D'66 nog wat tegen te sputteren: het afschaffen van de SIR vereist een grondige discussie waarin de voor- en nadelen goed worden afgewogen, volgens de heer Engwirda. Dit redelijk klinkende voorstel zwakte echter nauwelijks zijn eerdere uitspraak af dat de oorspronkelijke SIR op dit moment achterhaald is.

De spreiding van de Rijksdiensten is ook een onderdeel te noemen van het streven naar verdeling van economische activiteiten over het land. Door de vele perikelen die dit, zoals iedereen zich nog wel herinnert, met zich meebracht zijn de plannen nooit helemaal uitgevoerd. De top van de PTT moet nog naar het Noorden. In een korte discussie hierover werden duidelijk meningen kenbaar gemaakt dat het welletjes is met de verhuizing van de PTT. Ook een soort luxe die we ons niet meer kunnen permitteren. We moeten ons nodig heroriënteren heet dat in de politiek. Weer schitterde Engwirda door zijn redelijkheid: afspraken die gemaakt zijn met de provincies moeten worden nagekomen, gewekte verwachtingen waargemaakt. Deze politieke stellingname geldt ook voor het regio-

nale beleid in het algemeen. De mogelijkheden voor meer nadruk op de Randstad in het beleid is voor D'66 afhankelijk van de afspraken die tot 1986 gemaakt zijn.

Heerma trok wat harder van leer. In Den Haag moeten ze zich meer bewust worden van de noodzaak grotere bedragen uit te trekken voor ontwikkelingsgelden voor de Randstad. 10% van 350 miljoen van het budget voor regionaal beleid voor het westen van Nederland (waarvan 17 miljoen voor de vier grote steden) is naar zijn idee weinig. Volgens Heerma speelt de zgn 'NS-lobby' hierin een rol. Een lobby in de Tweede Kamer bestaande uit bestuurders uit de regio, die met de irein naar Den Haag komen, samentspannend in coupé's om gelden voor de provincies vast te houden.

Interessant is het hierbij enkele punten te noemen uit de toespraak van de heer J.J. van Duijn. Regionaal beleid is aan herziening toe, maar niet bij voorbaat ten gunste van de Randstad. Van Duijn stelt dat regionaal-economisch beleid in een land als Nederland altijd van beperkte betekenis blijft:

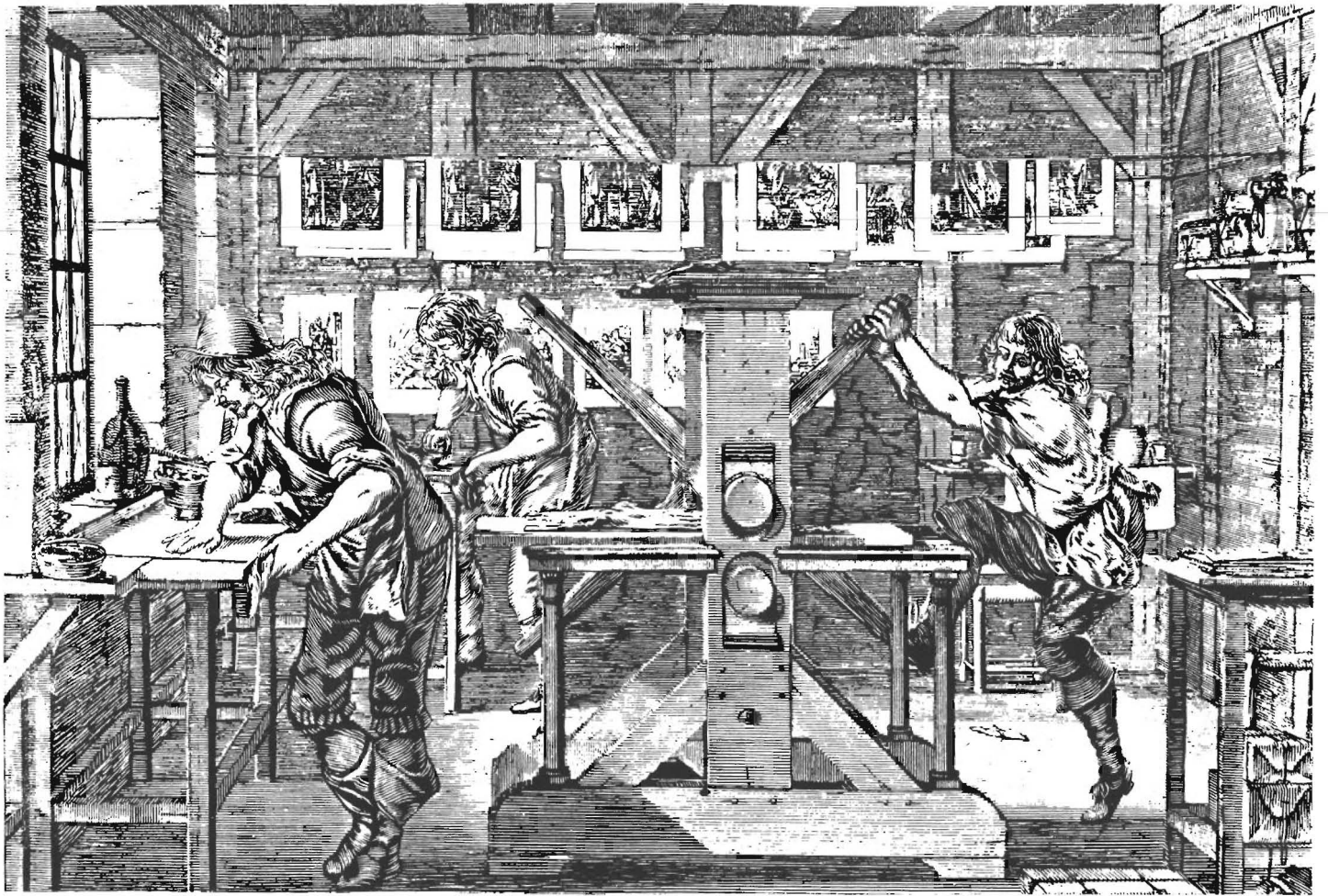
'Zeker in een tijd als de huidige is een herstel van de groei nationaal van veel meer betekenis dan welk regionaal succesje ook.'

Een 'laissez faire' houding ten aanzien van de regionale spreiding waarbij de Randstad wel uit de bus zal rollen met de beste kansen. Of dit goed of slecht is valt moeilijk te beantwoorden. Niet te hard van stapel lopen met het afschaffen van alles dat ooit in betere tijden is opgebouwd op basis van andere keuzes over gelijke verdeling van kansen op arbeid en inkomen over ons land, lijkt verstandiger. Verstandig, maar tegelijkertijd een doodoener. Keuzen zullen, ook nu, gemaakt moeten worden.

In dit verband is het misschien aardig te besluiten met een verstandige doodoener uit de mond van van Duijn: 'Wanneer de hoeveelheid beschikbare middelen (reëel) gelijkblijft of afneemt, levert iedere herverdeling verliezers op.'

Wedden wie wint?

JJS

Redacteuren (M/V)

Komend studiejaar gaan enkele redacteuren wegens beëindiging van hun studie ons verlaten. Gelet op de werkzaamheden zoekt de redactie nieuwe redacteuren (M/V). Gezien de samenstelling van de redactie hopen we dat ook jongere-jaars (twee-fasen-structuur) en vrouwelijke studenten zich aangetrokken voelen tot het redactiewerk.

We verwachten van de nieuwe redactieleden een ruime inzet uit interesse voor zowel het redactionele als het grafische werk dat nodig is om acht keer per jaar een leesbaar en goedgend faculteitsblad te verzorgen.

Ter aanmoediging kan vermeld worden dat het redactielidmaatschap onder bepaalde voorwaarden vrijstelling voor een doctoraalscriptie kan opleveren. Hierover en over andere zaken geven wij geïnteresseerden in deze 'vacature' graag nadere informatie. De redactiekamer is op de eerste etage van het Maupoleum, kamer 1339. Wie zich op wil geven voor het redactielidmaatschap kan ook hier terecht. Bij afwezigheid van de redactie is het mogelijk een briefje met naam, adres en telefoonnummer achter te laten in ons postvak bij de portier. Wij nemen dan zo spoedig mogelijk contact op.

Blad van de economische faculteit, kamer 1339, tel. 5252497

Sancties tegen S.U. zinloos?

Als belangrijk beleidsinstrument in de internationale politiek tegenover het Oost-Blok wordt door verschillende Westerse landen een embargo op bepaalde goederen gehanteerd. In dit artikel zal de invloed van een dergelijk embargo op de Sovjet-economie onderzocht worden, daarnaast zullen nog enige praktische en politieke aspecten van embargo's bekeken worden.

Om te bepalen wat het effect van de maatregelen is zal de samenstelling van de handel tussen de Sovjet-Unie en de OESO-landen en de mogelijke invloed op de S.U. bestudeerd worden.

In tabel 1 vallen drie dingen op: de eenzijdige exportstructuur die voornamelijk gericht is op produkten met een lage verwerkingsgraad (2 en 3) en aan de andere kant, de importkant het grote aandeel van voedingsmiddelen en produkten met een hoge verwerkingsgraad (5, 6 en 7).

Tabel 1. De samenstelling van de handel tussen OESO en Sovjet-Unie in % 1979.

	import uit OESO	export naar OESO
1 Voedingsmiddelen	21	2
2 Grondstoffen	7	14
3 Brandstoffen		65
4 Chem. produkten	9	8
5 (Half) fabrikaten	29	8
6 Kap. goederen	29	4
7 Ind. cons. goederen	4	1

Bron: OESO Statistics of Foreign Trade.

Het hoge aandeel van de voedingsmiddelen is kenmerkend voor de importstructuur aan het einde van de jaren zeventig. Als belangrijkste oorzaak kan genoemd worden de grote problemen die de S.U. in de landbouw ondervindt. Met name de graanproductie blijft ver bij de plancijfers achter, met als gevolg aanzienlijke graanimporten. Dit jaar zal naar schatting 36 miljoen ton graan geïmporteerd worden.

Het tweede opmerkelijke punt, het hoge aandeel van goederen die een zekere overdracht van technologie met zich mee brengen, is een ontwikkeling die zich al ingezet heeft halverwege de jaren 50. Tot die tijd wilde men geheel op eigen kracht de technologische achterstand inhalen. Toen echter bleek dat men hier onvoldoende in slaagde begon men zich meer op het Westen te richten.

Een en ander heeft er toe geleid, dat vanaf 1965 tot 1977 ongeveer 1300 licenties zijn gekocht en dat de groeivoet van de import van machines en transportmiddelen gemiddeld 13,8% bedroeg.

Importen richtten zich vooral op de chemische industrie en de motor industrie. Daarnaast zijn aanzienlijke importen gedaan m.b.t. de olie en gasindustrie in de jaren zeventig. In de periode 1976 - 1980 bestond gemiddeld 35% van de import uit machines en transportmiddelen. Dit zegt op zich natuurlijk niet zoveel. Interessant is het om deze import te relateren aan de totale binnenlandse investeringen. Dan blijkt dat het aandeel van

de geïmporteerde machinerieën in de totale binnenlandse investeringen in apparatuur nogal gering is.

Tabel 2. De import van machines en transportmiddelen door de Sovjet-Unie, gerelateerd aan de totale binnenlandse investeringen in apparatuur van het volgende jaar. In procenten van 1970 tot 1978.

Jaar	70	71	72	73	74	75	76	77
Importaandeel in %	3,4	2,8	3,1	3,4	3,6	6,1	5,7	5,1

Bron: Hanson pag. 129.

Het uit de tabel blijkende marginale kwantitatieve belang van de geïmporteerde machines en transportmiddelen geldt in belangrijke mate ook voor de andere geïmporteerde produkten, met uitzondering van graan dat zo'n 20% van de totale nationale productie beslaat.

Kwaliteit import

Hieruit blijkt dat embargo's in kwantitatieve zin van ondergeschikt belang zijn. Blijft het kwalitatieve aspect van de importen. Deze wordt bepaald door de mogelijke voordelen die de S.U. van deze importen heeft. Als belangrijkste kunnen genoemd worden:

- vergroting en verbetering van de productie

- vergroting van het innoverend vermogen

Of de import van bepaalde kapitaal goederen gerechtvaardigd is, hangt vnl. af van de extra productie die een dergelijk goed boven een binnenlands kapitaalgoed oplevert.

In het algemeen zal de kwaliteit van de geïmporteerde machines hoger zijn. Of dit er ook uit komt is afhankelijk van de wijze waarop dergelijke goederen in het productieproces

worden opgenomen. Geïmporteerde machines stellen vaak andere eisen voor optimaal gebruik aan de interne structuur (bv. management, productieopzet en -controle) dan binnenlandse machines. Daarnaast is het van belang dat de gebruikte inputs aan de eisen voldoen.

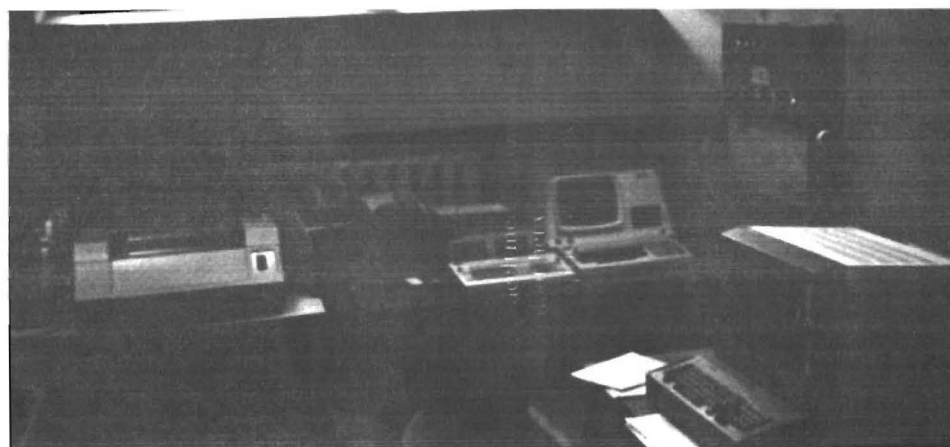
Omdat vaak onvoldoende rekening was gehouden met dergelijke problemen betekende dit regelmatig tegenvallende resultaten, langere looptijden in vergelijking tot soortgelijke Westerse projecten en extra importen om inputs van de benodigde kwaliteit te krijgen.

Naar het uiteindelijke nagestreefde resultaat, verhoging van de productie zijn verschillende onderzoeken gedaan, die in dezelfde richting lijken te wijzen: er is wel sprake van een netto toevoeging aan de productie maar deze is gering, hoewel niet verwaarloosbaar (Hanson schat het op een half procent punt van de jaarlijkse groei van de industriële output).

Import technologie

De import van technologische kennis betekent dat tegen relatief lage kosten een aanzienlijke sprong in het nivo van de R & D (Research and Development) gemaakt kan worden. De bedoeling was om basistechnologie te importeren om deze vervolgens te gaan verbeteren en eventueel te exporteren. In de praktijk kwam hier echter weinig van terecht. Dit had twee oorzaken.

Ten eerste kan dit toegeschreven worden aan de, in de Sovjet-industrie, traditionele scheiding van onderzoek en productie. Circa 85% van het onderzoek in de S.U. wordt in onderzoeksinstituten van de vakministeries gedaan. Ontdekkingen en verbeteringen gaan via het betreffende staatscomité naar de ministeries en vandaar naar de plaats van aanwending. Hierdoor ontbreekt een direct samenspel van productie en onderzoek.

Computerkamer, Polytechnische Hogeschool Vilnius Lithouwen

Het tweede probleem ligt bij de bedrijven zelf. Het ontbreekt hen aan speelruimte voor het autonoom invoeren van produktieverbeteringen omdat ze vast zitten aan de lopende plannen. Invoering van eventuele verbeteringen leidt ongetwijfeld tot produktieverlies, daarmee tot het niet voldoen aan de plannen, verlies van bonussen en is voor de bedrijven dus niet interessant. Ruimte voor innovatie moet van bovenaf gegeven worden en is een belangrijke bureaucratische rem op vernieuwing.

Bovengenoemde problemen leiden ertoe dat hoewel de kennis in veel gevallen aanwezig is, deze niet of zeer langzaam wordt gebruikt. Omdat de geïmporteerde technologie hierdoor belangrijk blijft is zeker sprake van enige afhankelijkheid van het Westen.

Embargo in praktijk

Tot nu toe is er van uitgegaan dat de praktische invoering van een embargo mogelijk was. Gebleken is echter dat er nogal wat moeilijkheden zijn. In het volgende zal kort de werking van het embargo en de problemen daarbij besproken worden.

Doel van het embargo is te voorkomen dat die goederen en kennis die ook voor militaire doeleinden gebruikt kunnen worden naar de S.U. geëxporteerd worden. Hiertoe is door de Navo-landen minus IJsland en met Japan een orgaan in het leven geroepen, de zgn. Coordinating Committee (Cocom). Voor goederen die op de door de Cocom gehanteerde lijsten voor Munitie, Atoomenergie en Industriële Produkten staan dient een exportlicentie aangevraagd te worden. Dit geldt voor de export naar elk land ter wereld.

In de praktijk blijkt dit vrij eenvoudig te ontwijken: produkten kunnen, al of niet met medeweten van de producent, via neutrale landen (bv. Zweden) alsnog naar de S.U. geïmporteerd worden; het aantal potentiële technologie-exporteurs neemt toe (bv. Brazilië).

Een ander praktisch probleem is dat de in de Cocom verenigde landen het niet altijd eens kunnen worden over wat op de lijsten moet komen. Vooral de Verenigde Staten wil een aanzienlijke verscherping van het embargo. Totslot kan dan nog de duur van een embargo op een bepaald produkt genoemd worden: wanneer de eerste woede geluwd is en de druk van binnenlandse producenten toeneemt is men al snel geneigd het embargo

Bedrijfsschool voor industriële productie te Moskou

weer op te heffen. Door daarna in een hoger tempo dat betreffende goed te importeren kan eventuele schade snel hersteld worden.

Gezien de praktische problemen verbonden aan het embargo wordt als doelstelling dan ook niet het voorkomen van technologieoverdracht maar het vertragen van de technologische vooruitgang in de S.U. beschouwd.

Conclusies

Op grond van bovenstaande kan geconcludeerd worden dat het effect van een embargo economisch gezien vrij gering is. Wanneer daar de onmogelijkheid van de Westerse landen om de goederenstromen naar de S.U. in te beperken nog bij op geteld wordt, komt het er op neer dat een embargo op een bepaald goed meer een negatieve intentieverklaring is. De vraag doet zich nu voor of de politieke consequenties hiervan wel wenselijk zijn. Om hierop een antwoord te geven zullen een aantal argumenten tegen een technologie embargo gegeven worden. (Hanson pag. 250.)

De eerste is dat verbeteringen in Oost-West relaties wenselijk zijn en dat een opzettelijke verslechtering van de handelsrelaties ongetwijfeld zijn neerslag zal hebben op de diplomatieke relaties. Hierbij kan opgemerkt worden dat de S.U. er in zijn buitenlandse politiek, naar het schijnt, wel van uit gaat dat die scheiding mogelijk is. Het tweede argument dat gehanteerd wordt is dat een economische oorlog voornamelijk de Sovjet-consument treft. Dit geldt echter slechts op korte termijn; op lange termijn is dit niet onmogelijk maar wel onwaarschijnlijk (Hanson pag. 253). Het derde, door Kissinger gehanteerde argument, is dat door verbetering in de Oost-West handel de S.U. uit zijn vrij geïsoleerde positie komt en daarnaast door verhoogde onderlinge contacten een groter begrip gekweekt kan worden voor elkaars gemeenschap en angsten voor agressie.

Conclusie:

Op basis van alle argumenten voor en tegen embargo's mag m.i. geconcludeerd worden dat strafmaatregelen in deze vorm niet effectief genoeg zijn en daarom maar beter niet toegepast kunnen worden. Verstandiger lijkt het door middel van een dialoog de problemen op te lossen.

Peter Onkenhout
doktoraal student

Geraadpleegde literatuur:

Hanson, PH., Trade and Technology in Soviet-Western Relations, London 1981.
Beitel, W., Nötzold, J., Die Bedeutung des Technologietransfers in die Wirtschaftsbeziehungen mit der Sowjetunion; in Ost-Europa Wirtschaft, Mai 1983.

Universiteit van Moskou, voorzijde

Snelle trams, trage besluitvorming

In de Nieuwmarktbuurt worden de gaten die ontstaan zijn door de aanleg van de metro nu gestadig volgebouwd, de buurt lijkt soms wel een grote bouwput. Door de felle tegenstand tijdens de aanleg en de hoge kosten van de Oostlijn (één miljard gulden), werd in 1975 het besluit tot de aanleg van een geheel metronet ingetrokken.

De gemeente gaf echter niet aan hoe het openbaar vervoerssysteem nu wel moest worden verbeterd. Dit terwijl de tekortkomingen van het huidige openbaar vervoerssysteem dringend om een oplossing vragen. Door de vele opstoppingen in de 19^e eeuwse wijken en in de binnenstad is de dienstregeling onbetrouwbaar en de lage rijsnelheden veroorzaken lange reistijden naar de perifere stadsdelen.

Het tramnet is met uitzondering van de lijnen naar de westelijke tuinsteden na de tweede wereldoorlog niet meer wezenlijk uitgebreid. Het grote ruimtegebrek voor een bus (breder dan een tram) beperkt de inzetbaarheid in de oudere stadsdelen tot enkele routes. Op verbindingen met een hoog passagiersaanbod moeten gelede bussen ingezet worden (naar Amsterdam-Noord en naar Amstelveen), deze bussen zijn oncomfortabel en onveilig voor andere weggebruikers.

De geschetste problemen zullen in de komende jaren nog toenemen. Hoewel het ruimtelijk beleid er op gericht is een compacte stad tot stand te brengen, zal dit per saldo toch een decentralisatie van de woon- en werkfuncties tot gevolg hebben. Nieuwe woonwijken zullen voornamelijk aan de rand van de stad gebouwd worden en bepaalde bedrijfstakken (grootschalige kantooractiviteiten en bedrijven in de industriële en groothandelsektor) verlaten de oudere stadsdelen en vestigen zich in de nevencentra in de buitenwijken.

Deze ruimtelijke ontwikkeling zal leiden tot een toename van de gemiddelde verplaatsingsafstand, een afname van het aantal op het centrum gerichte verplaatsingen en een toename van de vervoersstromen tussen de perifere stadsdelen.

Tevens zal de hinder voor het openbaar vervoer nog toenemen als gevolg van de verwachte toename van het autobezit in de oudere stadsdelen.

Sneltram-nota

In de jaren zeventig werden in een aantal middelgrote steden in West-Europa plannen ontwikkeld voor ingrijpende verbeteringen van het bestaande tramstelsel als alternatief voor een metronet. In Rotterdam werd het laatste stuk van de Oost-Westlijn van de metro uitgevoerd als een sneltramtraject. Onder invloed van deze ontwikkelingen publiceerde de gemeente zes jaar na de intrekking van het metrobesluit de concept-beleidsnota Sneltram.

In de sneltram-nota wordt de sneltram omschreven als een 'railgebonden vervoermiddel, dat vanuit een tramstelsel stapsgewijze kan worden ontwikkeld tot een op een volledig eigen baan rijdend snel vervoermiddel'. Iedere fase kan daarbij als einddoel worden aanvaard. In vergelijking met de aanleg van een metronet kan dit plan snel worden uitgevoerd; het startpunt vormt immers het bestaande tramnet. De sneltramconceptie combineert de kwaliteiten van het tramnet in de vooroorlogse stadsdelen (betrekkelijk goedkoop door het ontbreken van een geheel kruisingsvrije lijn) en de kwaliteiten van een metrolijn voor de verder weggelegen agglomeratiedelen (grote regelmaat, betrouwbaarheid en een hoge rijsnelheid).

De sneltram zal een groter motorvermogen krijgen dan de huidige tram (hogere rijsnelheid), tevens zullen het tweerichtingswagens

worden, die onderling koppelbaar zijn. Het net zal zoveel mogelijk uit vrije trambanen bestaan en door middel van het afstellen van verkeerslichten zal de tram bij kruispunten waar mogelijk een vrije doorgang worden verleend. Trams die lange trajecten afleggen zullen bepaalde haltes overslaan. Voor de korte-afstand passagier rijden dan nog trams die bij elke halte stoppen.

Deze plannen van de gemeente ondervonden weinig weerstand, meer omstrede waren de voorgestelde tracé's. Naast de bestaande radiale lijnen vanuit de perifere stadsdelen naar de binnenstad door de vooroorlogse stadsdelen heen, zouden snellere verbindingen om de vooroorlogse stadsdelen heen naar het Centraal Station moeten worden gerealiseerd. Hiervoor zouden de ringspoorbaan (ruimte aanwezig voor tramspoor) en de metrotunnel (voldoende hoog voor de aanleg van bovenleiding) benut kunnen worden.

Er ontstaan dan verbindingen als Amstelveen-metrobus-CS of Slotervaart ringspoorbaan-CS. Aan deze verbindingen 'buitenom' zijn echter diverse nadelen verbonden. Zo zal de frequentie niet hoog kunnen zijn en tevens zal de frequentie op de 'oude' radiale lijnen moeten dalen vanwege het geringere passagiersaanbod. Bij het gebruik van de metrobus door de sneltram kan de betrouwbare dienstregeling verstoord worden. Verder zijn de kosten van de snelle omwegen veel hoger dan de directe radiale verbindingen door de vooroorlogse stadsdelen heen. Zo kost een verbinding naar Amstelveen via de metrobus 100 miljoen gld. méér dan de directe radiale lijn die aansluit op het tracé van lijn 5. Het vervoer van/naar de buitenwijken kan dan ook het best plaatsvinden via de directe radiale lijnen, door het grote passagiersaanbod kan bovendien een systeem van snel- en stopdiensten ingevoerd worden. Er moeten dan wel rigoreuze maatregelen getroffen worden (eventueel door de aanleg van korte tunnels) om de betrouwbaarheid van deze lijnen te garanderen.

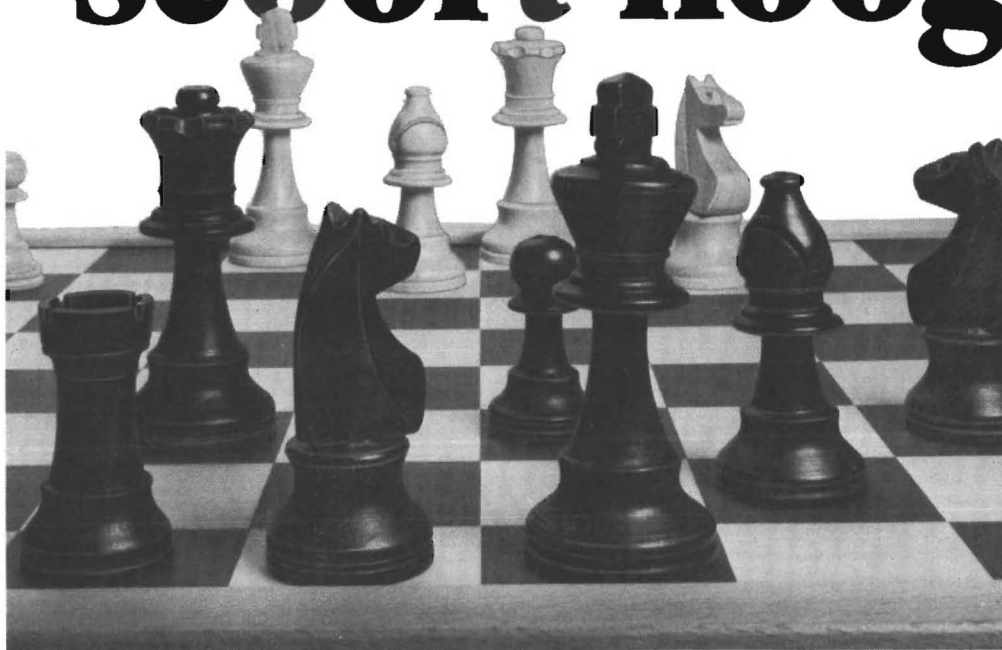
Voor de onderlinge verbinding van de perifere woonwijken en de verbindingen naar de belangrijke nevencentra moeten tangentiële tramlijnen, die de ringspoorbaan benutten aangelegd worden.

Een groot probleem bij de realisering van deze plannen vormt het stringente financiële beleid van de rijksoverheid en de negatieve houding van minister Smit tegenover openbaar vervoer. Maar ook de gemeente Amsterdam voert een weinig voortvarend beleid. Na de opstelling van de concept beleidsnota Sneltram in september 1981 en de daarop volgende inspraakprocedure, zou in maart 1982 de definitieve versie van de nota door de gemeenteraad worden behandeld. Ruim een jaar later blijkt het opstellen van deze nota gestaakt te zijn, men werkt nu aan een geïntegreerde beschouwing over het openbaar vervoer in de agglomeratie Amsterdam.

Ruud Bos
doktoraal student

Goede spelbeheersing scoort hoog

Geen spel of het verlangt bepaalde vaardigheden en kwaliteiten. Strategisch inzicht en een vooruitziende blik bij het schaakspel. Slagvaardig kunnen beslissen in zaken bij Monopoly. Deskundig afwegen van diverse mogelijkheden bij Electro. Veerkrachtig terugkomen na een tegenslag bij Mens-erger-je-niet. Bundel deze spelen, en het dagelijkse werk in commerciële functies bij de Koninklijke/Shell Groep is omschreven. Werken met de wereld als speelbord en de energievoorziening als inzet.

Spil in het oliespel. Werken in de commerciële functies is met recht midden in het totale in- en verkoopgebeuren op de wereldoliemarkt staan. Zorgen voor een ongestoorde en verantwoorde energielevering naar de eindgebruikers. Beslissingen nemen over de commerciële haalbaarheid van nieuwe exploitaties of nieuwe energiebronnen.

Werken in steeds nieuwe situaties. De veranderingen in de energiewereld voltrekken zich snel. Daarom is slagvaardig en alert reageren nodig. En de goede oplossing kiezen binnen het complexe oliegebeuren is een

nodzaak voor zakelijk succes. Hiervoor moet men van alle oliemarkten thuis zijn, wat soms letterlijk tot in de uithoeken van de wereld voert.

Uitdaging die spelbeheersing vraagt. Werk met zoveel uitdaging in zich verlangt een team van eerste klas spelers. Alert, slagvaardig en intelligent. Werk waarvoor wij jonge academici zoeken van economische of juridische faculteiten, maar ook uit technische en andere disciplines. Mannen en vrouwen met de juiste spelkwaliteiten die goed voorbereid op weg gaan naar een uitstekende job met alle carrièrekansen.

Bezit u die spelkwaliteiten? Ziet u in uzelf de commerciële "speler" die we hier geschetst hebben? Dan willen we graag met u praten. De eerste zet daartoe is eenvoudig. Voor verdere informatie, voor toezending van de brochure "Uw toekomst bij Shell" en voor het aanvragen van een sollicitatieformulier kunt u schrijven aan Shell Internationale Petroleum Maatschappij B.V., t.a.v. Mw. H.L. Dijkhuizen, afd. PNEH, Postbus 162, 2501 AN Den Haag. U kunt ook bellen: tel. 070-772226.

**Shell Internationale Petroleum
Maatschappij BV**

Carel van Bylandtlaan 30, Den Haag.

**Shell, steeds
een zet vóór!**

Raadsels

Prullebakken

Voordat u dit stukje gaat lezen kunt u het wel in de prullebak gooien. Het zou natuurlijk niet goed zijn daar u dan veel informatie mist. Maar ik sta dan in ieder geval quitte met de propedeuse-evaluatie die ik de vorige keer naar het rijk der prullebakken verwees. Ook toen was het niet terecht. Sterker nog, het was een enorme blunder.

Uit de evaluatie bleken namelijk wél harde konklusies getrokken te zijn. Konklusies die ook invloed zullen hebben op het propedeuse-onderwijs van volgend jaar.

Zo bleek het onderdeel wereldeconomie niet goed aan te sluiten op de rest van de onderdelen Algemene Inleiding. De stof zal daarom voor het volgende jaar herschreven worden, terwijl ook de coördinatie van dit onderdeel in andere handen terecht zal komen. Ook het vak bedrijfseconomie zal enigszins aangepast worden. De zwaarte van de onderdelen bleek niet helemaal te corresponderen met het aantal hiervoor vrijgemaakte weken.

En tot slot, de vergelijking die ik vorige keer zo graag wilde maken tussen studenten oude stijl en studenten nieuwe stijl kan inderdaad niet met behulp van deze evaluatie gemaakt worden. Echter wel uit de totaal evaluatie van het propedeuse-onderwijs, die binnenkort ter beschikking staat. Dit laatste houdt u dus nog te goed.

Disciplineplan

Nog dit jaar zullen de economische en de ekonometrische fakulteiten met elkaar om de tafel moeten gaan zitten om een disciplineplan op te stellen. In dit plan moeten de bezuinigingen in het kader van de taakverdeling en concentratie en de eventuele extra bezuinigingen van de minister worden verwerkt.

De voorbereiding voor de opstelling van het disciplineplan vereist van elke faculteit een grondige voorbereiding. De beslissingen die genomen worden hebben immers ingrijpende gevolgen; alles wat ingeleverd wordt is weg.

Op onze faculteit is momenteel de Facultaire Structuur Commissie (FSC '82) bezig met de voorbereiding. In de Fakulteitsraad van september a.s. zullen zij een interim rapport presenteren met een zodanige inhoud dat de fakulteitsraad in staat zal zijn beleidsuitgangspunten vast te stellen voor het op te stellen disciplineplan.

Plaatsingsburo

Voortaan zal elke afgestudeerde econoom zelf moeten zoeken naar een baan: er hoeft niet meer gerekend te worden op hulp van het plaatsingsburo. De fakulteitsraad heeft besloten de financiering van het plaatsingsburo te beëindigen. Het ging hier om 0,3 formatieplaats (12 uur per week) die beschouwd werd als een luxe waar in slechte tijden helaas geen plaats meer voor is. Wel werd het bestuur verzocht na te gaan of de taak van de

studie adviseur hierdoor wordt verzaamd. Wanneer dit het geval blijkt zal de fakulteitsraad worden verzocht 0,1 formatieplaats (van het vrijkomende 0,3 f.p.) voor uitbreiding van de studie-advisering te bestemmen.

Onderwijsprogramma's (1)

In de laatste fakulteitsraad waren ook de onderwijsprogramma's aan de orde. Is dit normaal gesproken een jaarlijks terugkeren ritueel waarbij de hele handel met enkele marginale opmerkingen wordt vastgesteld, nu was er meer aan de hand.

Allereerst moest Prof. Van der Zijpp een stapje terug doen. Zijn bedrijfseconomie 5 dat in het verplicht doktoraal (TFS) gegeven wordt bleek vrijwel identiek te zijn aan het kandidaats programma oude stijl. Máár, volgden de studenten oude stijl twee vakken per periode waardoor ze een halve week (per week) de tijd hadden om het vak te bestuderen, de studenten nieuwe stijl volgen vier vakken per periode waardoor hun beschikbare tijd tot een kwart week wordt gereduceerd.

Indien dus de omvang van het vak gelijk is, is er sprake van tweemaal zo zware last. Uiteindelijk schrapt Prof. Van der Zijpp een gedeelte van zijn programma, waarbij hij zich het recht voorbehield de geschrapte stof weer in het programma op te nemen indien de reacties van de studenten tijdens het kollege gunstig waren.

Onderwijsprogramma's (2)

Toen kwam Micro 2 aan de beurt. Ook dit is een vak dat in het verplicht doktoraal Twee Fasen Structuur geprogrammeerd staat. Het vak valt te vergelijken met mikro-ekonomie II in de kandidaatsfase. Dit vak werd in het verleden op twee manieren gegeven. Op de eerste plaats was er de zgn. mikro-alternatief waarin verschillende stromingen binnen de ekonomie tegenover elkaar worden gezet en werden de verschillen in opvatting besproken. Dan was er het reguliere mikro II programma. Hier konden de verschillen tussen de ekonomische stromingen niet besproken worden, want er werd slechts één stroming behandeld, de neo-klassieke. Andere stromingen bestonden niet.

Nu de vakgroep Mikro-Ekonomie gekonfronteerd wordt met formatieproblemen is er volgens hen nog ruimte om het vak Mikro 2 op één manier te geven. Zij kiezen hierbij voor het eenzijdige programma. De meerderheid van de raad vond echter dat indien gekozen moet worden de voorkeur uit moet gaan naar het veelzijdige, nu nog alternatief genoemde, mikro-ekonomie programma. Het mikro 2 programma werd dan ook niet vastgesteld. In de volgende raad komt dit onderwerp terug.

Verkiezingen

Inmiddels zijn de uitslagen van de verkiezingen bekend. Voor de Universiteitsraad werd de beschikbare zetel voor de staf in het ekonomie district gewonnen door A.U.B. Prof. Kramer zal de zetel bezet houden. Bij de studenten werd veruit het grootste deel van de stemmen behaald door de Aktie Groep Ekonomen. Dick van Nes zal volgend jaar voor de AGE de ekonomiestudenten in de Universiteitsraad vertegenwoordigen. Voor de Fakulteitsraad bleven de verhoudingen tussen de partijen (in zetels uitgedrukt) gelijk en zullen in de toekomst de volgende mensen deel uit maken van de F.R.:

docenten: (7 zetels beschikbaar)

P.V.D.E. (3 zetels)

Prof. C.A. Boukema
Prof. J.G. Lambooy
Drs. R. de Klerk

E.F.B. (4 zetels)

Prof. H. Jager
Drs. F.T.M. Klijn
Drs. H.F. Koster
Drs. R.C.W. v.d. Voort

TAS (1 zetel)

Anya Kooyman

Studenten (6 zetels)

Aktie Groep Ekonomen (AGE)

Ernst Noorman
Gert Grift
Ineke van Wierst
Rick le Roy

OBAS

Loan Son
Geert Jan Benthier

Prettige vakantie

Rick le Roy

SHELTEMA HOLKEMA VERMEULEN B.V

Een ruime keuze op het gebied van:
**accountancy, financiering, automatisering, marketing,
 organisatie, economie en geografie**

Nieuwe titel-catalogus Economie en Bedrijfseconomie
 Scheltema Holkema Vermeulen 1983

Beklemmend wetenschapsbeleid
 NHUM 1983

Lester C. Thurow - Dangerous currents, the state of economics
 Random House 1983

J.J. van Duyn - The long wave in economic life (geheel herzien)
 Allen & Unwin 1983

P.D. van Loo - A sectoral analysis of the Dutch financial system
 Stenfert Kroese 1983

red. Ph. A. Idenburg - De nadagen van de verzorgingsstaat
 Meulenhoff 1983

red. R. Akkermans & P.W.M. Nobelen - Corporatisme en verzorgingsstaat
 Stenfert Kroese 1983

Tom Stonier - The wealth of information, a profile of the post-industrial society
 Thames Methuen 1983

E. Hueting e.a. - Naar groter eenheid, de geschiedenis van het NVV 1906 - 1981
 Van Genneep 1983

M. J. Broekmeyer - De Russische landbouw
 Spectrum 1983

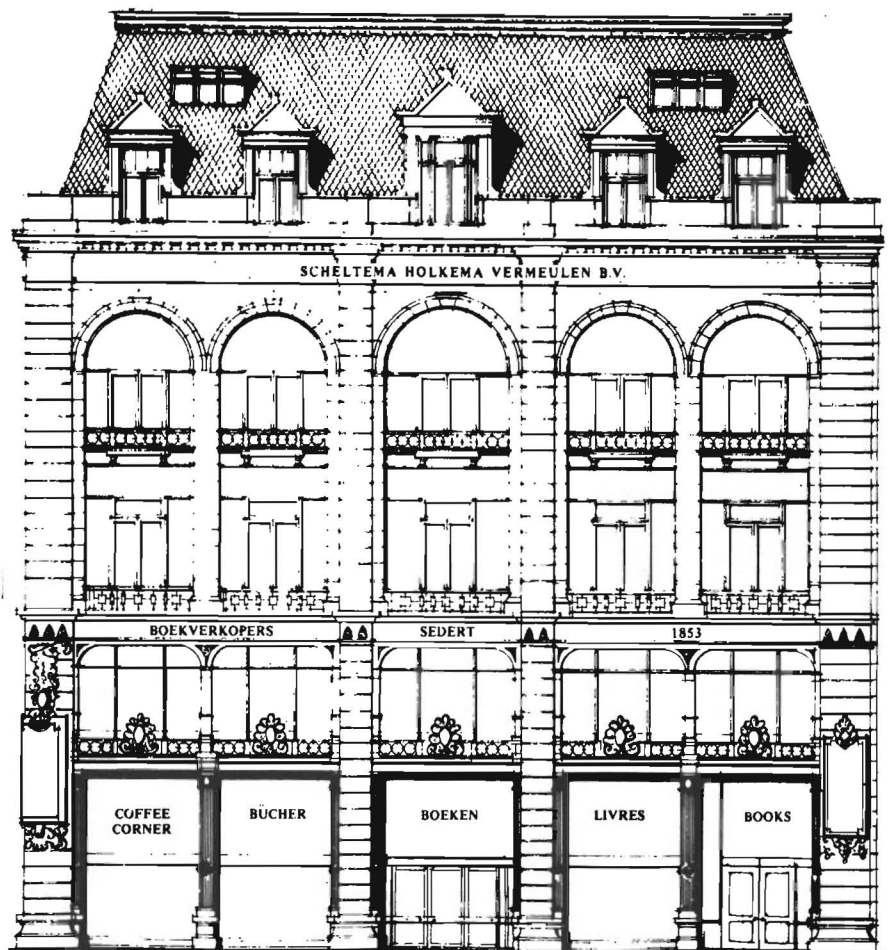
B. Nootboom - Retailing: applied analysis in the theory of the firm.
 Gieben 1983

De balans opgemaakt. Een bundel opstellen t.g.v. het honderjarig bestaan van Moret & Limperg
 Kluwer 1983

H. Mintzberg - Power in and around organizations
 Prentice Hall 1983

H. Mintzberg - Structures in fives. Designing effective organizations. (Verkorte versie van the structuring of organizations)
 Prentice Hall 1983

gratis
 f 12,50
 f 54,90
 f 34,50
 f 49,50
 f 35,00
 f 39,50
 f 29,50
 f 38,50
 f 24,90
 f 60,00
 f 85,00
 f 102,80
 f 71,20

scheltema holkema vermeulen bv
 boekverkopers sedert 1853

spui 10 1012 WZ amsterdam holland tel. 020 - 26 72 12

SHELTEMA HOLKEMA VERMEULEN B.V

Een ruime keuze op het gebied van:
accountancy, financiering, automatisering, marketing.
organisatie, economie en geografie

Nieuwe titel-catalogus Economie en Bedrijfseconomie
 Scheltema Holkema Vermeulen 1983

Beklemmend wetenschapsbeleid
 NHUM 1983

Lester C. Thurow - Dangerous currents, the state of economics
 Random House 1983

J.J. van Duyn - The long wave in economic life (geheel herzien)
 Allen & Unwin 1983

P.D. van Loo - A sectoral analysis of the Dutch financial system
 Stenfert Kroese 1983

red. Ph.A. Idenburg - De nadagen van de verzorgingsstaat
 Meulenhoff 1983

red. R. Akkermans & P.W.M. Nobelen - Corporatisme en verzorgingsstaat
 Stenfert Kroese 1983

Tom Stonier - The wealth of information, a profile of the post-industrial society
 Thames Methuen 1983

E. Hueting e.a. - Naar groter eenheid, de geschiedenis van het NVV 1906 - 1981
 Van Gennep 1983

M.J. Broekmeyer - De Russische lajdbouw
 Spectrum 1983

B. Nootboom - Retailing: applied analysis in the theory of the firm.
 Gieben 1983

De balans opgemaakt. Een bundel opstellen t.g.v. het honderjarig bestaan van Moret & Limperg
 Kluwer 1983

H. Mintzberg - Power in and around organizations
 Prentice Hall 1983

H. Mintzberg - Structures in fives. Designing effective organizations. (Verkorte versie van the structuring of organizations)
 Prentice Hall 1983

gratis

f 12,50

f 54,90

f 34,50

f 49,50

f 35,00

f 39,50

f 29,50

f 38,50

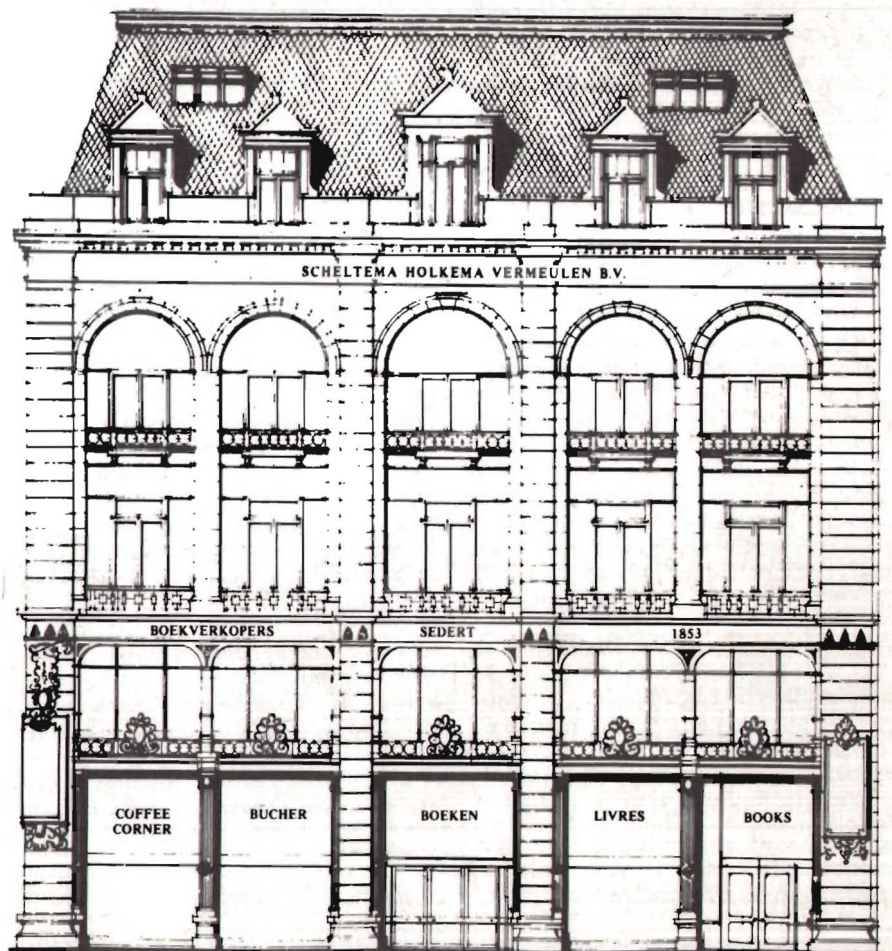
f 24,90

f 60,00

f 85,00

f 102,80

f 71,20

scheltema holkema vermeulen bv
 boekverkopers sedert 1853
 spui 10 1012 WZ amsterdam holland tel. 020-26 72 12